

Totes les cares del turisme de voluntariats: Efectes negatius de les bones intencions

RESUM

Aquest projecte exposa i valora els efectes del turisme de voluntariats. Per tal de contextualitzar el treball d'investigació, en el marc teòric es realitza un estudi de l'àmbit del turisme de voluntariats, així com dels seus participants i les seves motivacions. El treball d'investigació consta d'una anàlisi dels efectes beneficiosos i perjudicials que rep tant la comunitat local com el voluntari en l'àmbit psicosocial, el cultural i l'econòmic. Per veure la procedència dels perjudicis, s'analitzen també les diverses males pràctiques que tenen lloc dins aquesta activitat i, a continuació, s'exploren diferents opcions de millores que es podrien aplicar per fer més lleus els efectes negatius. El treball d'investigació acaba amb el balanç dels efectes anomenats anteriorment i amb una reflexió sobre la procedència i motivació del turisme de voluntariats en si. Finalment, es conclou que el turisme de voluntariats aporta nombrosos efectes perjudicials, sovint irreversibles, mentre que els efectes positius poden obtenir-se d'altres pràctiques. A més a més, aquesta tipologia de turisme mai podria arribar a solucionar el problema principal: el repartiment desigual de la riquesa.

Paraules clau: turisme de voluntariats, turisme solidari, voluntariats, males pràctiques, bones pràctiques.

ABSTRACT

This project shows and evaluates the effects of volunteer tourism. In order to contextualize the research work, in the theoretical part you can find some research on the volunteer tourism field, as well as an investigation of its participants and their motivations. The research work consists of an analysis of the beneficial and harmful effects that the local community and the volunteer receive regarding the psychosocial, cultural and economic fields. To discover where these harmful effects come from, there is also an analysis of the bad practices performed in this activity. Following that, there are some possible improvements to make these effects less damaging. The research work ends with a reflection of the effects evaluated previously and the precedence and motivations of volunteer tourism. Finally, the project is concluded by stating that volunteer tourism produces many harmful effects that are sometimes irreversible. Moreover, the beneficial consequences can be achieved from other activities. Additionally, volunteer tourism could never solve the main problem: the unequal distribution of wealth.

Key words: volunteer tourism, voluntourism, solidarity tourism, voluntarism, bad practices, good practices.

AGRAÏMENTS

En primer lloc, m'agradaria donar les gràcies a Ana Baqué, tutora d'aquest treball, per l'orientació, el suport i l'assessorament durant tota la realització del projecte.

De la mateixa manera, voldria agrair a les cofundadores de Kuskaya Barcelona, Iris Piñol i Sílvia Ill, haver-me transmès la seva preocupació pels efectes del turisme de voluntariats. A més a més, els vull agrair el temps dedicat a l'entrevista, de la mateixa manera que agraeixo a David Pratdesaba, Chloé Sanguinetti i tots els participants de l'enquesta la seva participació en aquest treball.

Per acabar, dur a terme aquest treball hagués estat molt més complicat i feixuc sense el suport moral de la meva família i amics.

ÍNDEX

1.	Introducció	1
1.1.	Presentació i motivació.....	1
1.2.	Interrogant i objectius	1
1.3.	Estructura	2
2.	Metodologia	3
3.	Marc teòric	5
3.1.	Contextualització	5
3.1.1.	Voluntariat.....	5
3.1.1.1.	Definició.....	5
3.1.1.2.	Història	6
3.1.1.3.	Tipologies.....	6
3.1.2.	Tipologies de turisme	8
3.1.2.1.	Turisme alternatiu	8
3.1.2.2.	Turisme responsable.....	8
3.1.2.3.	Turisme sostenible.....	9
3.1.2.4.	Turisme solidari	9
3.1.2.5.	Turisme de voluntariats	10
3.1.3.	Abast del turisme de voluntariats.....	11
3.1.3.1.	Estadístiques.....	11
3.1.3.2.	Causes de creixement.....	12
3.1.3.3.	Països emissors i receptors.....	12
3.2.	Participants en el turisme de voluntariats	16
3.2.1.	El voluntari i el turista voluntari.....	16
3.2.1.1.	Perfil del voluntari	16
3.2.1.2.	Motivacions del voluntari	18
3.2.1.3.	Motivacions del turista voluntari	19
3.2.2.	Organitzacions i intermediaris	20
3.2.2.1.	Característiques de les entitats i organitzacions emissores.....	20
3.2.2.2.	Principals organitzacions, entitats i empreses	22
3.3.	Legislació	24
3.3.1.	Legislació internacional.....	24
3.3.2.	Legislació estatal.....	25
3.3.3.	Legislació regional.....	27
3.4.	Responsabilitat i ètica en turisme de voluntariats.....	28
3.4.1.	Codis ètics.....	28

3.4.2.	Manuals de bones pràctiques.....	28
3.4.3.	Certificacions	29
4.	Treball d'investigació: efectes del turisme de voluntariats.....	30
4.1.	Beneficis del turisme de voluntariats.....	30
4.1.1.	Beneficis en el voluntari.....	30
4.1.2.	Beneficis en la comunitat local	32
4.2.	Perjudicis del turisme de voluntariats	34
4.2.1.	Perjudicis en el voluntari	34
4.2.2.	Perjudicis en la comunitat local	36
4.3.	Males pràctiques en turisme de voluntariats	39
4.4.	Possibles millores.....	43
4.5.	Reflexió.....	47
5.	Conclusions.....	51
5.1.	Resultats	51
5.2.	Limitacions.....	53
5.3.	Futura recerca	54
6.	Referències bibliogràfiques	55

LLISTA DE FIGURES

Mapa 1. Països emissors i receptors de turisme de voluntariats.....	13
Taula 1. Comparació de països receptors d'AOD i països receptors de turisme solidari	15
Figura 1. Perfil del voluntari espanyol.....	17
Figura 2. Piràmide de Maslow	18
Taula 2. Organitzacions en l'àmbit de la cooperació per al desenvolupament segons nombre de voluntaris.....	21
Taula 3. Organitzacions en l'àmbit de la cooperació per al desenvolupament segons antiguitat	22

1. INTRODUCCIÓ

1.1. PRESENTACIÓ I MOTIVACIÓ

Tal com es mostra en el treball, els darrers anys s'ha pogut veure un increment de les pràctiques de turisme de voluntariats, que es poden englobar dins del turisme solidari. A primer cop d'ull, aquesta tipologia turística vol aportar beneficis a les comunitats receptores a través de mà d'obra gratuïta i donacions econòmiques.

Són diversos els autors que, recentment, n'han qüestionat l'eficàcia i n'exploren els perjudicis, però el desconeixement per part de la societat en general i la confiança de les organitzacions en els seus efectes positius provoca una falta de consciència i que no es qüestionin aquestes activitats. És necessari, per tant, analitzar de manera crítica el que comporta aquesta tipologia de turisme i jutjar quin n'hauria de ser el futur a curt i llarg termini.

La motivació de l'elecció d'aquest tema és l'interès personal que sorgeix de l'experiència viscuda participant en un programa de voluntariat al Perú. Aquest viatge va provocar que em qüestionés l'efectivitat i els beneficis d'aquests programes i, en general, que em preocupés més per les desigualtats a nivell mundial. La possibilitat de millorar aquesta pràctica o d'obrir els ulls a altres persones va ser la causa de la decisió del tema del treball i del seu objectiu principal.

1.2. INTERROGANT I OBJECTIUS

És un fet evident que el turisme de voluntariats es realitza amb una bona intenció per part dels voluntaris i de les organitzacions que creen els projectes. Així i tot, quan s'analitza amb profunditat i de manera crítica aquesta pràctica es planteja el dubte de si l'eficàcia es correspon a aquest desig d'ajudar que té qui la duu a terme. En definitiva, la pregunta principal que es vol resoldre en el desenvolupament d'aquest treball de final de grau és:

És realment beneficiós el turisme de voluntariats?

Per tant, es proposa com a objectiu principal del treball veure i fer balanç, a través d'una reflexió, dels diversos efectes del turisme de voluntariats, tant en el voluntari com en la comunitat local. Partint d'una experiència pròpia, així com de la lectura de diverses fonts sobre el tema i de la realització d'entrevistes a professionals vinculats a la temàtica, es vol plasmar la realitat que s'amaga darrere de les experiències que s'ofereixen.

Per veure els passos que cal realitzar, s'han establert uns objectius secundaris:

- ✓ Analitzar amb detall el turisme de voluntariat a partir de les aportacions del món acadèmic, així com de la investigació sobre terreny a través d'entrevistes al sector. D'aquesta manera es recullen dades estadístiques que donin una visió àmplia del creixement d'aquesta pràctica, els perfils dels participants i les seves motivacions, i que permetin veure totes les cares d'aquesta tipologia de turisme.

- ✓ Identificar i definir els efectes d'aquesta tipologia de turisme, així com les pràctiques que s'efectuen, centrant-nos amb les que poden resultar perjudicials tant pels voluntaris com per la comunitat local.
- ✓ Analitzar iniciatives que intenten solucionar les males pràctiques o pal·liar els seus efectes perjudicials dins el turisme de voluntariats.
- ✓ Reflexionar i fer balanç sobre els efectes beneficiosos i perjudicials d'aquesta tipologia turística.

A partir d'aquests objectius s'ha formulat una estructura i una metodologia a seguir per arribar a resoldre la qüestió principal.

1.3. ESTRUCTURA

El treball es divideix en dues grans parts: el marc teòric i el treball d'investigació.

En primer lloc, al marc teòric, s'exposa una recerca bibliogràfica sobre els voluntariats i el turisme de voluntariats, on s'explica el context i la magnitud actual d'aquesta pràctica. Aquest apartat ajuda a conèixer el tema que es tractarà i a concretar la terminologia que s'utilitzarà al llarg del treball.

A continuació, al treball d'investigació, es defineixen els diversos efectes dels programes que es troben englobats dins el turisme de voluntariats, les males pràctiques que s'hi desenvolupen i com es podrien millorar. Tota aquesta informació s'ha extret d'articles científics i periodístics, entrevistes i enquestes. Per tancar aquesta secció, es fa una reflexió sobre aquests efectes i sobre la viabilitat i efectivitat del turisme de voluntariats.

Per concloure, s'extreuen unes conclusions que volen resoldre els objectius i la pregunta proposada a l'inici del projecte, així com fer un petit resum dels conceptes clau que s'han pogut tractar durant l'elaboració del treball, les limitacions que s'han tingut i com es podria continuar la recerca.

2. METODOLOGIA

En aquest apartat s'explica el procediment seguit per resoldre l'interrogant principal i assolir els objectius marcats anteriorment. En primer lloc, s'ha realitzat una recerca bibliogràfica i documental sobre el tema a través de l'anàlisi de documentació publicada en l'àmbit acadèmic per diversos autors especialitzats. S'ha delimitat l'abast de la recerca per no fer-la massa extensa i allunyar-se del principal objectiu del treball. Ha estat necessari, també, definir els conceptes a analitzar per fer-se una idea de la situació actual del turisme de voluntariats i de les seves causes.

- ✓ Primer s'ha definit el concepte de voluntariat, així com la seva història i tipologies per tal de situar la pràctica que dona lloc més endavant al turisme de voluntariats.
- ✓ En segon lloc es tracta el tema des del punt de vista del turisme, de manera que s'analitzen les tipologies que engloben el turisme de voluntariats i es defineix per veure'n les característiques principals i objectius, cosa que permetrà diferenciar-lo de les altres tipologies.
- ✓ També s'han explorat les estadístiques econòmiques i de participants i les causes del creixement del turisme de voluntariats. Aquesta anàlisi és molt útil per veure la magnitud d'aquesta activitat, així com la transformació que ha patit en la història, quan ha passat de ser una activitat solidària a un mercat turístic.
- ✓ Per poder estudiar més profundament l'abast d'aquesta tipologia turística s'han definit els països emissors i receptors de turistes que practiquen programes de voluntariat. D'aquesta manera es poden veure les característiques dels països d'on provenen els voluntaris i els països de destinació on viatgen.
- ✓ En un apartat diferenciat, s'analitzen els principals participants del turisme de voluntariats. En primer lloc, es focalitza l'anàlisi en el voluntari. Del voluntari se'n defineix el perfil per poder veure quin tipus de públic s'interessa en aquesta pràctica. Per analitzar més profundament el perquè de la seva participació s'exploren les seves motivacions com a voluntari en primer lloc i com a turista voluntari.
- ✓ També com a part dels participants s'estudien les organitzacions que capten els turistes pels seus projectes o les entitats que fan d'intermediàries entre el voluntari i les organitzacions dels països de destinació. Les organitzacions són un punt clau a l'hora de veure els efectes que reben tant el voluntari com la comunitat local. Cal remarcar que gran part de les possibles millores que es proposen al treball d'investigació impliquen canvis en els processos de les organitzacions o les entitats intermediàries.
- ✓ L'anàlisi de la legislació vigent és un punt clau del treball perquè permet veure una de les principals mancances del mercat del turisme de voluntariats. En l'apartat de legislació s'analitza primer l'àmbit internacional, seguit de l'estatal i el regional.
- ✓ Per acabar, s'analitzen tres mètodes que s'apliquen en algunes tipologies turístiques i que poden ajudar a reduir les males pràctiques en el turisme de voluntariats: els codis ètics, els manuals de bones pràctiques i les certificacions. S'ha estudiat l'aplicació actual d'aquests mètodes en el mercat del turisme de voluntariats per tal de veure, al treball d'investigació, com es poden desenvolupar per reduir els efectes perjudicials d'aquesta activitat turística.

L'obtenció d'informació s'ha completat a partir de la realització d'entrevistes que s'expliquen més endavant i d'enquestes a persones que han realitzat viatges de voluntariat internacional. Les limitacions a l'hora d'obtenir participants fan que la mostra no es pugui considerar estadísticament significativa i que s'utilitzi per conèixer organitzacions i motivacions dels voluntaris sense que el resultat es pugui considerar científicament vàlid.

L'enquesta va ser creada mitjançant Google Forms i realitzada *online* a través de les xarxes socials i coneguts que havien realitzat un voluntariat. Les preguntes sobre l'edat, el país de destinació, l'organització i les millores que aplicarien en els projectes eren de resposta oberta, mentre que a la resta es donaven diverses opcions de resposta. Les dades han estat extretes a través de la mateixa eina de Google i, tot i no explicar-se en un punt concret per la falta de validesa científica, es tenen en compte al llarg del treball.

La segona part del projecte és una anàlisi dels efectes que té el turisme de voluntariats i una reflexió sobre el seu impacte en les comunitats locals i els voluntaris, i la seva efectivitat. Per tal de descobrir els perjudicis i beneficis i poder desenvolupar també una visió més crítica sobre el tema s'han elaborat diversos passos. El primer pas ha estat una recerca d'articles periodístics que denunciïn les males pràctiques que han viscut els redactors en primera persona, així com conferències que critiquen també aspectes d'aquesta activitat. Per contrastar aquesta informació i poder-ne afegir dades més estudiades, s'ha realitzat una anàlisi profunda d'articles científics sobre el tema.

En segon lloc i com a treball de camp, s'han dut a terme diverses entrevistes per comprendre diferents punts de vista dins de la mateixa pràctica, tenint en compte visions més crítiques amb la pràctica i altres que la defensen. Amb la dificultat de la crisi de la covid-19, s'han hagut de fer virtualment. Aquestes entrevistes s'han planificat específicament per cadascun dels entrevistats per tal d'obtenir unes respostes més interessants per a l'objectiu del projecte:

- ✓ Entrevista a Chloé Sanguinetti, experta en el tema i creadora del documental *The Voluntourist*, crític amb els voluntariats.
- ✓ Entrevista a Iris Piñol, co-fundadora de Kuskaya Barcelona, una organització que crea i gestiona plataformes de conscienciació i intercanvis culturals, un estil de voluntariats amb una visió més focalitzada en l'ètica.
- ✓ Entrevista a David Pratdesaba, director de projectes de Cooperatour, una ONGD que capta voluntaris d'Espanya per fer voluntariats internacionals.

Amb tota la informació extreta s'ha realitzat inicialment l'anàlisi dels beneficis i els perjudicis del turisme de voluntariats, així com de les males pràctiques que s'hi han detectat i que van relacionades amb els efectes negatius. S'han proposat també possibles millores basades en un canvi de les males pràctiques i possibles certificacions o manuals de bones pràctiques com els que es troben exposats al marc teòric.

La investigació s'ha resolt amb una reflexió sobre el turisme de voluntariats i els seus efectes i sobre quin seria el millor futur d'aquesta pràctica perquè pogués tenir més beneficis dels que té en l'actualitat. Aquesta reflexió està basada en les dades tractades durant el projecte i en la visió crítica desenvolupada a través de la recerca bibliogràfica, les entrevistes i, en general, l'elaboració del treball.

Per finalitzar, s'han extret unes conclusions que mostren l'assoliment dels objectius marcats, així com la resposta a la qüestió principal proposada a l'inici del projecte.

3. MARC TEÒRIC

3.1. CONTEXTUALITZACIÓ

Per tal de situar la temàtica d'aquest projecte, el turisme de voluntariats, en aquest primer apartat s'hi exposen els conceptes principals: els voluntariats, les tipologies de turisme relacionades... També s'hi explica la seva història per posar en context la resta del treball.

En primer lloc, s'explica la història i les tipologies de voluntariat que podem trobar, ja que aquests són una part indispensable de la tipologia turística tractada. A continuació s'exposen les diverses tipologies turístiques relacionades amb els voluntariats internacionals o que poden crear certa confusió amb aquest terme.

Per concloure, es mostra com aquesta pràctica turística ha augmentat en els darrers anys i el perquè, s'indiquen les principals destinacions, així com també els principals organismes dedicats a la cooperació internacional i les agències que específicament es dediquen al turisme de voluntariats.

3.1.1. VOLUNTARIAT

El voluntariat és un concepte clau en aquest treball, ja que la tipologia de turisme que s'hi estudia està basada en la realització de programes de cooperació. Tot i que durant el treball es parla de voluntariats internacionals, en aquest apartat es descriu la pràctica dels voluntariats en general, sense la vessant turística, així com la seva història i les tipologies que hi ha per tal de conèixer-ne la base i poder situar la temàtica.

3.1.1.1. DEFINICIÓ

Un dels conceptes que dona inici a les pràctiques que s'analitzen en aquest projecte és el voluntariat, com ja s'ha mencionat. Segons Oxford Advanced Learner's Dictionary, podem definir la paraula *voluntariat* com "a pràctica de treballar com a voluntari, especialment en treball comunitari".

D'acord amb la llei espanyola 45/2015, de 14 d'octubre, de Voluntariat, el concepte de voluntariat comprèn el conjunt d'activitats d'interès general i desenvolupades per persones físiques que siguin de caire solidari; que siguin de participació lliure i, per tant, no suposin una obligació; que no tinguin compensació econòmica o material a part de l'abonament dels costos que l'activitat ocasioni; i que es desenvolupi a través d'entitats de voluntariat en programes concrets tant dins com fora d'Espanya. Per tant, no són considerades activitats de voluntariat aquelles realitzades al marge d'entitats de voluntariat; les realitzades amb motius familiars, d'amistat o veïnals; les que tinguin compensació econòmica o material; les que són regulades pel Decret 1445/1982, de 25 de juny, pel qual es regulen diverses mesures de foment del treball; les que són originades per beques i altres activitats que tenen com a objectiu principal la formació; les pràctiques no laborals en empreses o grups empresarials i les pràctiques acadèmiques externes.

3.1.1.2. HISTÒRIA

Les activitats de voluntariat tenen un origen poc clar i és difícil dir que sorgeixen d'un mateix punt, ja que les accions d'ajuda sense ànim de lucre s'han realitzat en situacions molt diverses. Tanmateix, moltes fonts coincideixen a dir que l'origen del moviment social que dona lloc al que coneixem actualment com "programes de voluntariat" podria trobar-se a l'Argentina. Tot i coincidir en el punt d'origen, algunes referències en descriuen el naixement a les classes altes de la població i altres a institucions públiques. En ambdós casos l'objectiu és clar: reduir la desigualtat social.

Centrant-se en la seva aparició a Europa, es pot dir que els voluntariats sorgeixen després de les guerres i com a resposta pacífica a aquestes durant els anys 20 i 30 del segle XX. A partir dels anys 40-60 trobem el procés de descolonització, fomentat per l'Organització de les Nacions Unides (ONU), així com el propi naixement d'aquesta entitat l'any 1945.

Les dècades dels 60 i 70 van suposar la primera i segona dècada de desenvolupament de les Nacions Unides, en què es va dissenyar un programa a seguir per assolir uns objectius específics. A partir dels anys 90, va sorgir el turisme solidari i el turisme de voluntariats. En els següents anys aquestes formes de turisme han seguit en creixement a causa de diversos factors com la facilitat de viatjar a països llunyans, el creixement de la importància de les xarxes socials i la facilitat d'accés a informació. Aquest últim punt és clau, ja que permet veure les dificultats d'altres comunitats i alhora aprendre més per sentir-se més segur en visitar-les.

3.1.1.3. TIPOLOGIES

A nivell nacional i segons els àmbits d'actuació i d'acord amb la llei espanyola 45/2015, de 14 de octubre, de Voluntariat, es poden considerar les següents categories de voluntariats:

- ✓ **Voluntariat social.** És aquella pràctica que es desenvolupa en relació amb les persones i la seva realitat social. L'objectiu és donar-los una millor qualitat de vida i justícia social tot lluitant contra la vulneració i privació dels seus drets fonamentals. Programes que tenen com a objectiu millorar la situació de la dona en una comunitat específica en serien un bon exemple.
- ✓ **Voluntariat internacional de cooperació per al desenvolupament.** Es pot vincular aquesta pràctica a les accions d'educació per al desenvolupament o a les de promoció per al desenvolupament, ambdues pràctiques relacionades amb l'acció humanitària i la solidaritat a nivell internacional. Podem englobar dins d'aquesta categoria els voluntariats internacionals que tenen com a objectiu millorar la qualitat de vida d'una comunitat.
- ✓ **Voluntariat ambiental.** És aquell que lluita per disminuir l'impacte negatiu humà sobre el medi ambient i també destacar el valor del patrimoni natural tot participant en accions de protecció i recuperació d'ecosistemes. També es realitzen accions d'educació i sensibilització mediambiental i de conservació de l'aigua i els elements del medi hídric, el litoral, les muntanyes, la fauna... Un clar exemple en són els programes de protecció d'una espècie en perill com els que es realitzen a Costa Rica per protegir les tortugues que es troben amenaçades a la zona.

- ✓ **Voluntariat cultural.** Dins d'aquesta categoria s'hi troben les activitats o pràctiques que tenen com a objectiu promoure i defensar el dret d'accés a la cultura. També s'hi promou la integració cultural, així com la protecció de la identitat cultural, la cura del patrimoni cultural i la participació en la vida cultural de la comunitat. Un cas concret és el Programa de Voluntaris Culturals que l'any 1993 va crear la Confederació Espanyola d'Aules de Tercera Edat (CEATE) en el qual les persones jubilades o pre-jubilades amb experiència i coneixements poden ajudar a la promoció de certs museus.
- ✓ **Voluntariat esportiu.** És aquella pràctica que suma els valors del voluntariat amb els valors de l'esport i pretén així millorar la cohesió social i promoure l'educació i inclusió social d'aquelles persones que practiquen esport de forma associativa. També s'hi inclouen aquelles pràctiques amb persones amb discapacitat. Programes d'integració social a través de pràctiques esportives serien part d'aquesta categoria.
- ✓ **Voluntariat educatiu.** Fa referència a totes aquelles accions solidàries que milloren les possibilitats de realitzar activitats extraescolars o extraordinàries tot integrant-les en el sistema i la comunitat educativa. Aquestes accions ajuden a pal·liar les desigualtats que es poden trobar entre alumnes per motius de diferències socials, econòmiques o personals. Un clar exemple n'és el programa promogut a Granollers en què qualsevol que ho vulgui pot ser voluntari lingüístic i ajudar a persones novingudes amb la llengua, o ser padrí de lectura de nens de P-3.
- ✓ **Voluntariat sociosanitari.** Inclou les activitats que impliquen promoció de la salut, prevenció de malalties, assistència sanitària, rehabilitació i atenció social, tant dirigides a tota la població com als grups vulnerables. Ofereixen suport i orientació a les famílies per tal de millorar les seves condicions de vida. Els programes d'acompanyament a nens hospitalitzats i les seves famílies per millorar la seva qualitat de vida durant l'estada a l'hospital podrien ser una d'aquestes formes de voluntariat.
- ✓ **Voluntariat d'oci i temps lliure.** Són pràctiques dins l'educació no formal que ajuden al desenvolupament i al creixement personal i grupal perquè sensibilitzen en els principis i valors que tenen les accions voluntàries. Volen aconseguir una major implicació social, així com més solidaritat i inclusió alhora que potencien certes habilitats, actituds... Un exemple en són els voluntariats d'acompanyament a persones amb discapacitats intel·lectuals. Els voluntaris realitzen activitats d'oci amb ells i es forma un vincle i es millora la qualitat de vida de les persones implicades.
- ✓ **Voluntariat comunitari.** Aquestes activitats tenen com a objectiu construir una societat més solidària, activa, crítica, compromesa... D'aquesta manera es fomenta el creixement de la comunitat i es promou la participació per resoldre els problemes i exigir una qualitat de vida millor. Com a exemple, hi ha els programes de conscienciació en centres de salut per fer més responsable i informada una comunitat pel que fa a temes socio-sanitaris.
- ✓ **Voluntariat de protecció civil.** Són aquells que impliquen la col·laboració regular en tasques d'emergències dins les actuacions determinades pel Sistema Nacional de Protecció Civil. La reconstrucció de cases després d'una catàstrofe natural és un exemple molt clar d'aquesta pràctica.

Es poden trobar també altres formes de classificació com, per exemple, les que presenta Oxfam Intermón —una de les ONGs més influents en l'actualitat—, en un article a la seva pàgina web. L'organització proposa tres criteris diferents. D'una banda, es poden distingir dues tipologies de voluntariat segons si beneficien a persones o al medi ambient i la natura. En segon lloc, les pràctiques es poden diferenciar segons la localització i tenint en compte si l'acció es realitza en el país del voluntari (voluntariat nacional) o en un altre estat (voluntariat internacional). Per últim, Oxfam Intermón considera que també es pot classificar els voluntariats segons el caire de les activitats que s'hi desenvolupen, de manera semblant a com ho fa la legislació espanyola: culturals, educatius, esportius...

3.1.2. TIPOLOGIES DE TURISME

Una vegada descrit el concepte de voluntariat, aquest apartat se centra en l'àmbit turístic. Per tenir una idea de les diferents tipologies turístiques que poden estar implicades en projectes de voluntariats internacionals i poder diferenciar-les, en aquest apartat es descriuen i interrelacionen entre elles. D'aquesta manera es pot veure i distingir des de la tipologia més genèrica, el turisme alternatiu, fins a la més específica, el turisme de voluntariats.

3.1.2.1. TURISME ALTERNATIU

Wearing i Neil (1999), basant-se en les idees de Mieczkowski, defineixen el turisme alternatiu com:

El conjunt de modalitats turístiques que tenen com a objectiu ser conseqüents amb els valors naturals, socials i comunitaris i que permeten, a més a més, que tant els hostes com els amfitrions gaudeixin d'una interacció positiva i d'experiències compartides que valen la pena. (p. 269)

També Wearing descriu l'any 2001 aquesta tipologia turística com "una forma de turisme que condemna el turisme de masses i la mentalitat consumista que engendra i, en canvi, ofereix experiències alternatives, més discriminatòries i sostenibles social i ambientalment".

Es pot dir, per tant, que totes les tipologies definides a continuació es troben dins el paraigua del turisme alternatiu, ja que no comparteixen la mentalitat del turisme de masses i pretenen ser conseqüents amb uns valors específics.

3.1.2.2. TURISME RESPONSABLE

L'any 2002 es va celebrar a Ciutat del Cap la *World Summit on Sustainable Development* (Cimera Mundial en Desenvolupament Sostenible). Aquesta cimera va ser organitzada per l'ICRT (*International Centre for Responsible Tourism*), organització independent establerta el mateix any en el context de la cimera. En aquest esdeveniment es va realitzar la Declaració de Ciutat del Cap, on es defineix el turisme responsable com "*making better places for people to live in and better places for people to visit*" ("millorar llocs per la gent que hi viu i perquè la gent visiti") i on es troben els següents punts que defineixen les condicions de la pràctica del turisme responsable:

- ✓ Minimitzar els impactes econòmics, ambientals i socials negatius.
- ✓ Generar beneficis econòmics majors per a la població local i millorar el benestar de les comunitats d'acollida, millorar les condicions laborals i l'accés a la indústria.
- ✓ Implicar la gent local en les decisions que afectin la seva vida i les seves possibilitats de vida.
- ✓ Fer contribucions positives a la conservació del patrimoni natural i cultural.
- ✓ Oferir experiències més agradables per als turistes mitjançant connexions més significatives amb la gent local i una major comprensió dels problemes culturals, socials i ambientals locals.
- ✓ Oferir accés a persones amb problemes físics.
- ✓ Ser sensible culturalment, crear respecte entre turistes i amfitrions i crear orgull i confiança locals.

Per tant, el turisme responsable descriu els passos o les característiques que hauria de tenir el turisme per tal d'assolir l'objectiu marcat: millorar les destinacions per a les persones locals i per als visitants. L'èmfasi d'aquesta definició cal posar-lo en el fet que descriu el camí a seguir i en l'objectiu de millorar els espais i les condicions per als habitants locals i no directament per als turistes.

3.1.2.3. TURISME SOSTENIBLE

Segons l'Organització Mundial del Turisme, el turisme sostenible es pot definir com aquell "que té en compte plenament els impactes econòmics, socials i ambientals actuals i futurs, atenent les necessitats dels visitants, la indústria, el medi ambient i les comunitats d'acollida".

En moltes ocasions es poden trobar els conceptes de turisme sostenible i turisme responsable usats de manera indiferent. Sí que és cert que són idees força semblants i relacionades entre si. De tota manera cal remarcar que el turisme sostenible és més aviat un objectiu, la idea de què hauria de ser el turisme del futur i el que aquest hauria de tenir en consideració. D'altra banda, el turisme responsable, com ja s'ha mencionat, és el camí i representa els passos a seguir per tal de poder arribar a aquest objectiu. Per tant, es pot dir que ambdues tipologies comparteixen els mateixos objectius i principalment volen incrementar els beneficis de les comunitats locals, però el turisme responsable se centra més en la direcció i la ruta a seguir, així com en les accions dels agents que hi ha implicats i la responsabilitat dels seus actes.

3.1.2.4. TURISME SOLIDARI

Una de les tipologies que es pot englobar dins el turisme responsable i sostenible per la seva implicació en el benefici de les comunitats locals és el turisme solidari, que pot definir-se, segons López-Guzmán, Millán i Melián (2007), de la següent manera:

Tipus d'activitat econòmica en què els processos de desenvolupament es realitzen essencialment en benefici de les poblacions directament afectades i ubicades a Països en Vies de Desenvolupament, i d'acord amb dues premisses: primera, que el turisme minimitzi l'impacte sobre l'entorn, buscant conservar el patrimoni local, les cultures, les tradicions, el medi ambient, etc.; i segona, que el turisme enforteixi les societats locals, gràcies a dinàmiques econòmiques autònomes. (p.88)

Per tant, es pot veure que l'objectiu segueix sent força semblant al del turisme sostenible i el turisme responsable però, en aquest cas, la pràctica es focalitza en països en vies de desenvolupament i en realitzar accions que els beneficien de manera directa. Així doncs, es considera una tipologia més específica englobada dins les anteriors.

3.1.2.5. TURISME DE VOLUNTARIATS

Com s'ha explicat anteriorment, el turisme sostenible té plenament en compte els impactes econòmics, socials i ambientals en el present i futur, alhora que considera les necessitats de la indústria, els visitants, el medi ambient i les comunitats que els acullen. També el turisme responsable es focalitza en les comunitats locals, així com el turisme solidari, tot i que aquest és concret dels països en vies de desenvolupament i amb objectius més específics.

Dins del turisme alternatiu, responsable i sostenible s'hi troba el turisme de voluntariats. Pot ser realitzat en moltes localitzacions diferents i no té perquè ser dins de països en vies de desenvolupament. Per aquest motiu, es pot considerar que el turisme de voluntariats s'engloba dins el turisme solidari quan es realitza el voluntariat en països en vies de desenvolupament. En altres destinacions, es considera simplement turisme responsable, sostenible i, més específicament, turisme de voluntariats, però no es pot englobar dins el solidari, perquè una condició necessària del turisme solidari és que es desenvolupi en països en vies de desenvolupament.

Per tot això, durant el treball, en parlar de turisme de voluntariats es farà referència al que es realitza en països en vies de desenvolupament i que s'engloba dins el turisme solidari. Es descarta parlar d'altres països, ja que no són d'interès per al treball.

Pel fet de ser una activitat molt concreta, no té prou entitat per posicionar-se al mateix nivell que el turisme alternatiu, sostenible, responsable o solidari. Així i tot, en tenir connexions i una part de cadascuna de les altres tipologies tractades, el turisme de voluntariats es pot qualificar com una categoria dins d'aquestes. En el cas dels programes en països en vies de desenvolupament, la tipologia amb la qual comparteixen més aspectes és el turisme solidari, i és per això que s'engloba finalment dins d'aquest.

En anglès podem trobar la paraula *voluntourism*, que fa referència al turisme de voluntariats. Si en busquem la definició a Oxford Advanced Learner's Dictionary, trobem que el turisme de voluntariats es pot definir com una forma de turisme en què els turistes treballen sense cobrar normalment per a una organització benèfica, en els països que visiten. En altres diccionaris com el Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus trobem definicions coincidents.

Així i tot, una altra definició interessant és la de Chloé Sanguinetti (2014), experta en el tema i creadora d'un documental sobre el turisme de voluntariats. Sanguinetti defineix el turisme de voluntariats com "la intersecció entre els voluntariats internacionals i el turisme, que es pot anomenar com a *voluntourism*, vacances de voluntariat, turisme de voluntariat o viatge de voluntariat". També considera que "normalment aquesta pràctica implica pagar per «ajudar» la comunitat local per un període de temps molt curt —de dies o mesos—. Poden ser des de feines de construcció fins a la cura de nens i normalment no requereixen cap tipus d'experiència o habilitats".

En algunes ocasions podem trobar aquest concepte traduït al català: volunturisme. És un acrònim de les paraules *voluntariat* i *turisme* i es refereix a un turisme que inclou col·laboracions de curta durada en projectes solidaris. No obstant això, en ser un concepte poc estès, s'ha decidit parlar directament de turisme de voluntariats per fer més clar i comprensible el projecte.

Així és que es pot dir que el turisme de voluntariats és una tipologia de turisme en què normalment el visitant o voluntari paga una quantitat per tal d'ajudar a una comunitat, i per tant, hi treballa sense cobrar. No són requerides habilitats específiques en la majoria de casos i la durada acostuma a ser de poques setmanes o, fins i tot, algun mes. Aquestes tasques i la selecció de voluntaris les gestiona normalment una organització benèfica, tot i que actualment hi ha agències privades que capten voluntaris.

3.1.3. ABAST DEL TURISME DE VOLUNTARIATS

Una vegada descrits els diversos conceptes implicats en el turisme de voluntariats, cal centrar-se en el seu abast. El nombre de persones que practica turisme de voluntariats està actualment en augment, tal com es mostra en aquest apartat, on s'analitzen també les causes d'aquest creixement. També s'estudien els principals països emissors i receptors i les organitzacions que es focalitzen en aquesta pràctica per tal de veure com es classifiquen i quines en són les principals característiques.

3.1.3.1. ESTADÍSTIQUES

En els últims anys s'ha pogut veure un gran creixement dels viatges de turisme de voluntariats a causa de canvis en la societat i la indústria.

L'any 2015, es va publicar el documental *The Voluntourist* (2015), que s'ha mencionat abans i on es poden trobar dades d'un estudi de Mintel International, una agència que realitza anàlisis de mercats, consumidors... Tot i ser dades d'abans de l'any 2015, han estat la font principal per veure la magnitud d'aquesta pràctica. Aquest documental ens mostra que aproximadament 1,6 milions de persones participen anualment en projectes de voluntariat a nivell mundial i que la despesa és d'entre 800 milions i 1,3 bilions de lliures —aproximadament entre 900 i 1.500 milions d'euros—.

El turisme de voluntariats, com ja s'ha dit anteriorment, té origen a la dècada dels 90, així que és una activitat força recent. Per tant, tot i no poder-se mostrar dades estadístiques més antigues que mostrin un creixement evolutiu d'aquesta pràctica, sí que es pot assegurar que ha crescut en els últims anys, tant en el nombre de participants com econòmicament. Amb motiu d'aquest creixement es pot pensar que una pràctica que ha estat des del seu inici focalitzada en l'ajuda de persones cap a altres persones o comunitats pot veure's cada vegada més condicionada pels diners que implica i no per un fet més solidari, fins al punt de convertir-se en una activitat econòmica.

Un exemple en seria l'augment del nombre d'orfenats en països com Cambodja. Com cita un article periodístic de Monica Pitrelli (2012), publicat a The Telegraph, en cinc anys el nombre d'orfes al país va disminuir, mentre que el nombre d'orfenats va pujar de 153 a 269. Es va comprovar també que, dels dotze mil nens que vivien en aquest orfenats, només un 28 % havia perdut els dos progenitors. Aquest fet és degut molt probablement a la gran demanda del turisme de voluntariats en aquest país i als beneficis econòmics que aquest pot aportar. Trobem també com a dada interessant que només vint-i-un de tots els orfenats de Cambodja són públics i que, per tant, una gran majoria són de gestió privada.

3.1.3.2. CAUSES DE CREIXEMENT

Com s'ha dit anteriorment, aquesta pràctica de turisme ha crescut en els últims anys. Tal com s'explica a continuació, aquest creixement és degut a canvis socials i també de la indústria del turisme.

En primer lloc, en l'actualitat és molt més senzill visitar països llunyans, ja que en tenim molta més informació i ens són més accessibles, tant per les múltiples opcions com pels preus més baixos. En els últims anys, tot tipus de turisme ha evolucionat cap a un mercat d'experiències més que de productes, de viure més que de veure. A l'hora de decidir el proper viatge, els turistes es pregunten si els suposarà una experiència i els canviarà internament. La participació en programes de voluntariat és considerada una experiència que et canvia personalment, així com t'ajuda a millorar el teu *curriculum vitae*. Per afegitó, a l'actualitat hi ha una consciència més gran pel que passa a la resta del món, així com també ens és més fàcil trobar informació sobre els conflictes i desigualtats entre països. En els últims anys, les xarxes socials han causat un gran canvi en la manera de relacionar-se i suposen un aparador on mostrar les millors experiències, així com també accions.

Per acabar, les crítiques al format del turisme de masses actual i a les seves conseqüències en la vida dels habitants locals provoquen que es vulgui buscar alternatives que ofereixin beneficis per les dues parts —el turista i el local— per pal·liar aquests perjudicis. Els voluntariats en són una mostra, així com l'ecoturisme i altres formes de turisme alternatiu.

En moltes ocasions, per part de les organitzacions i entitats organitzadores, l'augment d'oferta va lligat a l'augment de demanda que s'ha mencionat. D'aquesta manera, la pràctica del turisme de voluntariats ha acabat convertint-se en un mercat com qualsevol altres tipologia turística.

3.1.3.3. PAÏSOS EMISSORS I RECEPTORS

Per fer-se una idea del funcionament i la causa d'aquesta pràctica turística és interessant analitzar d'on provenen els voluntaris i quines són les destinacions més freqüents que visiten.

A nivell de procedència dels voluntaris, tal com diu Portal de Amèrica (2011), la majoria provenen d'Europa i Estats Units. D'altra banda, les destinacions més freqüents són el Perú, Cuba, Hondures, Bolívia, l'Equador, El Salvador, Nicaragua, el Brasil, Mèxic i Guatemala a Amèrica Llatina. Si es parla d'Àfrica, els països més elegits són el Marroc, el Senegal, Tanzània i Mali. Per últim, destaquen a Àsia la Xina, Cambodja, Taiwan i l'Índia.

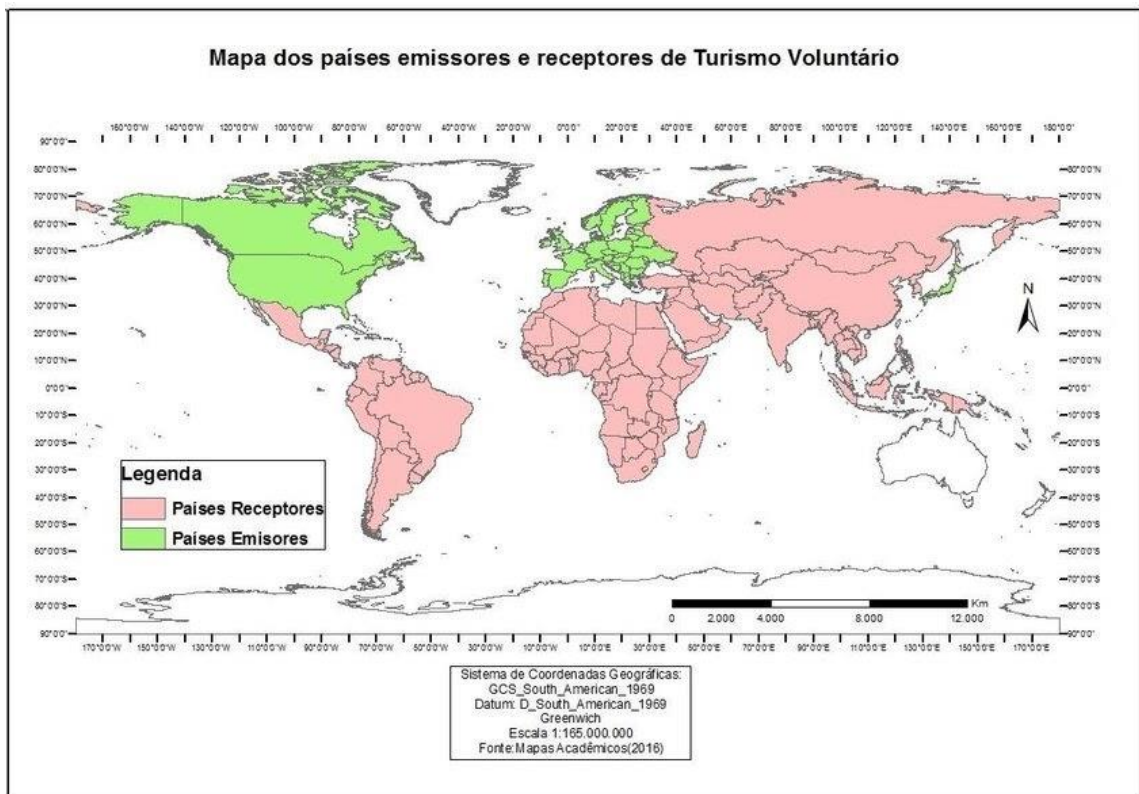
És interessant veure que els països emissors es troben tots situats a la part nord del planeta, mentre que els receptors es troben principalment al sud. Aquesta agrupació es deu al repartiment desigual de la riquesa mundial entre els "països desenvolupats" i els "països en desenvolupament".

Segons Josefina del Prado (1998):

El sorgiment dels anomenats països "menys desenvolupats" o subdesenvolupats és un fenomen que es va donar principalment a la fi de la Guerra Freda. No obstant això, la divisió nord-sud es torna popular al camp de les relacions internacionals a finals dels anys 60, a partir del procés de descolonització d'Àsia i Àfrica. (p. 25)

Aquesta diferenciació es manté a dia d'avui. És interessant també destacar que aquesta desigualtat econòmica, a part de provocar que hi hagi països amb menys recursos, també suposa que n'hi hagi amb més. Per tant, per tal de poder mantenir la riquesa dels països del nord, és necessària la pobresa dels països de sud.

En el següent mapa (Souza, P. B., Barcelos, A. M. N. i Lamas, S. A., 2018) es pot veure de forma més visual i gràfica la localització dels països emissors (de color verd) i els receptors (de color vermell) de turisme de voluntariat:

Mapa 1. Països emissors i receptors de turisme de voluntariats. Font: Souza, P. B., Barcelos, A. M. N. i Lamas, S. A. (2018).

El paper d'Espanya en la cooperació internacional:

Cada quatre anys, l'Agencia Espanyola de Cooperación Internacional para el Desarrollo (AECID) elabora un pla director on s'hi detallen les polítiques i les estratègies a dur a terme, així com les corresponents accions a desenvolupar durant el període establert. És així que en el seu Pla Director 2018-2021, que es pot consultar a la seva pàgina web, entre altres informacions trobem indicades les seves regions prioritàries d'actuació que, per ordre d'importància, són:

1. Amèrica Llatina i el Carib
2. Àfrica Occidental i Sahel
3. Magreb i Orient Mitjà.

Tot i no citar-se com a prioritari, també es parla del territori asiàtic i es menciona que l'únic país d'associació actual és Filipines, malgrat que no es descarta ampliar la relació amb altres països.

Al capítol 4 del mateix document, anomenat "*Estrategias Diferenciadas*", i dins el seu apartat 1, "*Estrategias Bilaterales*", se citen aquells països amb qui l'AECID està associada. Se'ls classifica en tres categories diferents:

- ✓ Països d'associació menys avançats: Haití, Etiòpia, Mali, Mauritània, Moçambic, el Níger i el Senegal.
- ✓ Països d'associació de renda mitjana: Bolívia, Colòmbia, Cuba, l'Equador, El Salvador, les Filipines, Guatemala, Hondures, el Marroc, Nicaragua, Palestina, el Paraguai, el Perú i República Dominicana.
- ✓ Països de cooperació avançada: l'Argentina, el Brasil, Xile, Costa Rica, Mèxic, Panamà, l'Uruguai, Cap Verd, Egipte, Guinea Equatorial, Tunísia i Jordània.

En l'àmbit internacional, dins de l'OCDE (*Organización para la Cooperación y el Desarrollo Económicos*), descrita a la seva pàgina web com "*una organización internacional cuya misión es diseñar mejores políticas para una vida mejor*", s'hi troba el *Comité de Ayuda al Desarrollo*. El CAD està format per 29 membres, un dels quals és Espanya. Des d'aquest comitè es destina l'AOD (*Ayuda Oficial al Desarrollo*), que consisteix en els recursos econòmics que els organismes oficials com els governs estatals o els locals proporcionen per destinar als països que formen part de la llista del CAD. Inicialment es va acordar destinar-hi un 0,7 % del PIB de cada país, però la mitjana del que es va donar des dels 28 països que hi participen l'any 2017 és del 0,50 %. El mateix any, Espanya va ser el 17è país en aportació, amb un 0,19 % del PIB, segons dades extretes d'Eurostat (2020).

D'acord amb l'Informe de Seguiment de l'AOD de l'any 2014, els països als quals es destinen més ajudes són Colòmbia (20,5 M€ bruts), el Perú (17,8 M€), Bolívia (16,9 M€), El Salvador (16,1 M€), Palestina (15,6 M€), Nigèria (13,1 M€), Guatemala (12,7 M€), Nicaragua (11,3 M€), Haití (9,9 M€) i el Marroc (9,6 M€).

D'altra banda, segons Europa Press (2010), les principals destinacions dels espanyols que practiquen turisme solidari són les representades a la taula següent, on també s'hi compara la quantitat de diners que reben de l'AOD i la seva posició en la llista segons la quantitat de diners rebuda:

Zona	País	País d'Associació	AOD Bilateral Bruta (€)	Posició en la llista dels 50 principals receptors d'AOD
Amèrica Llatina i el Carib	El Perú	Sí	17.763.775	2n
	Cuba	Sí	4.093.496	26è
	Hondures	Sí	7.131.550	18è
	Bolívia	Sí	16.853.903	3r
	L'Equador	Sí	8.079.384	16è
	El Salvador	Sí	16.105.863	4t
	Nicaragua	Sí	11.301.734	8è
	El Brasil	No	3.993.890	28è
	Mèxic	No	3.904.481	29è
	Guatemala	Sí	12.664.934	7è
Àfrica	El Marroc	Sí	9.567.772	10è
	El Senegal	Sí	9.468.234	12è
	Tanzània	No	758.544	47è
	Mali	Sí	9.538.905	11è
Àsia	La Xina	No	1.779.104	34è
	Cambodja	No	-	-
	Taiwan	No	-	-
	L'Índia	No	3.754.044	30è

Taula 1. Comparació de països receptors d'AOD i països receptors de turisme solidari. Elaboració pròpia. Fonts: OCDE (2014) i Europa Press (2010).

En aquesta comparació es pot veure que, dels deu països amb més ajuda per part de l'OCDE i mencionats anteriorment, sis (els indicats en color vermell) formen part dels més visitats pels turistes solidaris espanyols. Destaca el fet que el país que rep més ajuda econòmica, Colòmbia, no forma part dels més visitats pels turistes solidaris. Pel que fa als països asiàtics, també destaca que Cambodja i Taiwan, tot i ser receptors de turisme solidari (fins i tot per sobre de l'Índia), no són països d'associació ni reben cap ajuda de l'OCDE.

Com a conclusió, es pot dir que el criteri que segueix l'Estat per atorgar la quantitat de diners de l'AOD no és el mateix que té el turista solidari al triar la destinació del seu viatge, ja que les diferències entre ells i els seus interessos són evidents. És possible que la concessió d'ajuda econòmica no es basi únicament en criteris solidaris sinó que s'hi tinguin en compte també factors polítics i estratègics. D'altra banda, caldria qüestionar també els criteris del turista a l'hora de triar la destinació, ja que hi pot haver moltes motivacions diferents i no és segur que sempre es posin per davant les necessitats del país receptor. Altres motivacions poden ser també l'atractiu del país, possibles conflictes polítics o el preu dels béns i serveis.

3.2. PARTICIPANTS EN EL TURISME DE VOLUNTARIATS

Després de situar els països de procedència dels voluntaris i els països receptors de turisme de voluntariats, cal fer una descripció i anàlisi més profunda dels dos participants principals d'aquesta tipologia turística: el voluntari i les organitzacions i intermediaris. En referència al voluntari, en aquest apartat se'n descriu el perfil i les motivacions. Les organitzacions i intermediaris es troben a continuació i se'n detallen les característiques i exemples que en permeten veure les diferents tipologies.

3.2.1. EL VOLUNTARI I EL TURISTA VOLUNTARI

En primer lloc, en aquest apartat s'analiza el perfil i les motivacions del voluntari. A continuació s'aprofundeix també en les motivacions del turista voluntari específicament per tal de poder veure què el porta a triar aquesta tipologia de turisme i poder vincular-ho als beneficis que en rep més endavant.

3.2.1.1. PERFIL DEL VOLUNTARI

L'observatori del voluntariat de la Plataforma del Voluntariado de España va publicar l'any 2019 el seu últim informe sobre el voluntariat a Espanya anomenat *Así somos en 2018: retrato del voluntariado en España*. Dins el document s'hi troben dades i estadístiques sobre les organitzacions i els voluntaris a nivell nacional. Tot i que és cert que no es focalitza en el voluntariat internacional o de cooperació per al desenvolupament, aquest document ajuda a fer-se una idea del públic que el pot practicar.

Si es parla en general dels voluntaris a Espanya, les dones suposen un 58,6 % del total mentre que els homes representen el 37,6 %. Classificant per edats dels participants, la diferència no és massa i hi trobem els següents grups i percentatges: de 14 a 24 anys (16,4 %), de 25 a 34 anys (16,7 %), de 35 a 44 anys (17,7 %), de 45 a 54 anys (17,2 %), de 55 a 64 anys (15,6 %) i més de 65 anys (14,8 %). Per tant, el grup amb participació més alta és entre els 35 i els 44 anys, tot i que els altres hi queden força a prop.

En el cas de l'estat civil, les estadístiques són idèntiques en persones amb parella de fet o casades i persones solteres. Ambdós casos suposen un 43,1 % mentre que els voluntaris divorciats són el 7,2 % i els vidus un 3,1 %. Segons la situació laboral, un 36,5 % dels voluntaris d'Espanya es troben treballant per compte d'altri, així com un 21,7 % està jubilat o és pensionista. Un 15,7 % són estudiants, un 7,8 % estan aturats i un 6,7 % treballen per compte propi. Per últim, un 6,4 % estan buscant feina i un 3,6 % fa treballs domèstics.

Segons els mateixos resultats, un 58,9 % dels enquestats declaren pertànyer a un nivell socioeconòmic mitjà, un 12,8 % a un nivell mitjà-baix i un 23,3 % a un nivell mitjà-alt. Gran part dels voluntaris, un 38,7 %, tenen una llicenciatura o grau universitari i, un 14,5 % té un màster o doctorat. En menor percentatge, un 13,5 % ha cursat batxillerat, un 10,8 % ha assolit un curs de formació professional superior, un 6,6 % ha estudiat un curs de formació professional inicial o de grau mitjà i un 8,3 % té l'ESO.

El lloc de naixement del 89,7 % dels voluntaris és Espanya, mentre que un 5,9 % prové d'Iberoamèrica i un 1,8 % d'altres països europeus. Si es parla d'ideologia política, només un 1,5 % dels enquestats declara ser de dreta radical, mentre que un 8,5 % declara ser d'esquerra radical. El 25,4 % dels participants mostren ser d'una posició central. Tenint en compte la resta de resultats, gran part dels enquestats consideren la seva ideologia política entre central i d'esquerra mentre que un 18,1 % del total d'enquestats es troben entre una posició central i una de dreta radical.

El percentatge de persones no creients que practiquen un voluntariat és d'un 30,1 %, mentre que el de creients practicants és d'un 29,9 % i el de creients no practicants d'un 26,1 %. Per tant, el percentatge més alt de participació en aquest tipus d'activitats és el de persones no creients, tot i que la diferència no és gaire gran. De tots els voluntaris que van formar part de l'estudi, un 8,6 % afirma participar en activitats de cooperació per al desenvolupament.

A continuació, i en format d'infografia, es pot veure de manera més senzilla el perfil del voluntari espanyol. Les dades que s'han utilitzat són les que s'han detallat en aquest apartat. Les característiques que s'utilitzen estan basades en la resposta més freqüent de cada pregunta de l'enquesta realitzada per la Plataforma del Voluntariado de España (2019) per elaborar l'informe. S'ha cregut important afegir els percentatges per demostrar que, tot i ser la resposta amb percentatge més alt, no sempre suposa una majoria. Per exemple, en preguntes com l'edat les opcions són molt diverses i, tot i que la resposta més utilitzada sigui "Entre 35 i 44 anys", aquesta només suposa un 17,7 % dels enquestats. Per tant, es vol posar èmfasi en el fet que no totes aquestes dades suposen una majoria però són el perfil més freqüent.

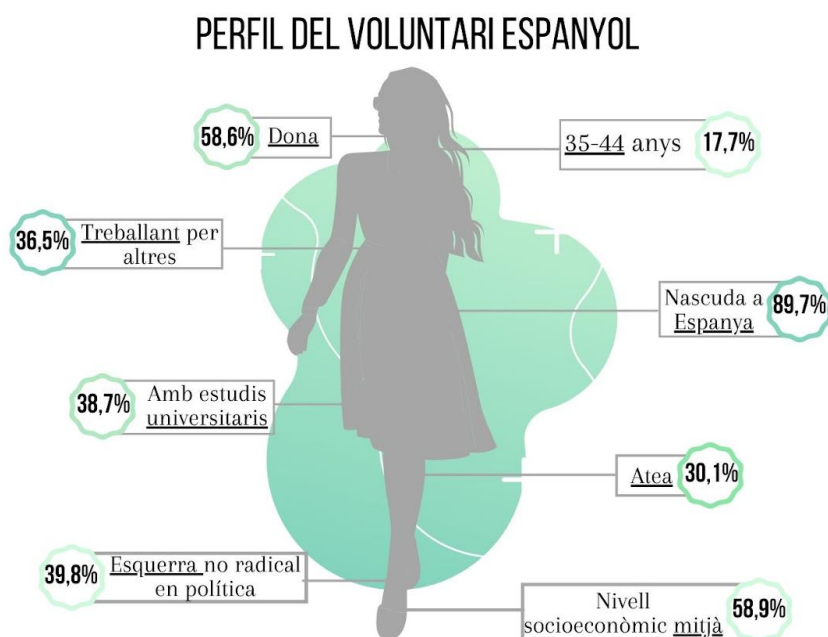

Figura 1. Perfil del voluntari espanyol. Elaboració pròpia. Font: Plataforma del Voluntariado de España (2019)

El turista solidari:

El portal Hosteltur (2010), descriu el turista solidari dins de dues franges d'edat: d'entre 20 i 35 anys o de més de 45 anys. En destaca que tenen un nivell social mitjà-alt, professions liberals (sovint relacionades amb el camp de l'educació) i amb "consciència social".

Ostelea Tourism Management School (2017) descriu aquest tipus de turista en dos perfils diferents, així com Hosteltur: joves d'entre 20 i 35 anys i turistes de 45 anys o més. El primer grup es compon principalment d'estudiants universitaris o joves professionals amb inquietuds que volen un viatge més enllà de l'oci i la diversió. En el segon grup s'hi troben principalment professionals liberals i sovint amb professions amb connotació social. La renda és mitjana i tenen capacitat suficient per pagar aquest tipus de viatge.

3.2.1.2. MOTIVACIONS DEL VOLUNTARI

Tal com diu Feldman (2001), a la *Teoria de Jerarquia de les Necessitats*, Abraham Maslow, psicòleg que va estudiar l'humanisme i la jerarquia de les necessitats dels humans, mostra l'ésser humà segons la següent piràmide (Psico-Ajuda, 2017) i en diu que en tenir cobertes les necessitats més bàsiques, sent altres necessitats a cobrir. D'aquesta manera, la part inferior de la piràmide mostra les necessitats que té una persona per sobreviure i, a mesura que es van superant etapes, les necessitats són de creixement, quan la supervivència ja està assegurada. L'etapa més alta de la piràmide és l'autorealització, que fa que les persones assoleixin el seu màxim potencial.

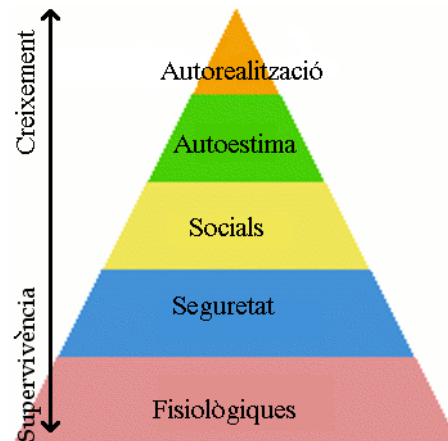

Figura 2. Piràmide de Maslow. Font: Psico-Ajuda (2017)

La participació en activitats de voluntariat, tot i que en ocasions el participant no se n'adoni, està molt relacionada amb aquestes etapes. La majoria dels voluntaris, com ja s'ha dit anteriorment, té un nivell econòmic que cobreix perfectament les seves necessitats tant fisiològiques com de seguretat. Probablement molts d'ells ja han arribat a les etapes més altes de la piràmide i la seva motivació, de forma inconscient, és l'autorealització per poder assolir aquest potencial màxim. Cal remarcar que aquesta en poques ocasions és una motivació conscient, ja que el voluntari no pren la decisió tot pensant en la seva autorealització.

Les motivacions conscients serien aquelles que s'han pogut extreure en enquestes a voluntaris, i que s'expliquen a continuació. Dins l'informe sobre el voluntariat a Espanya citat anteriorment i realitzat per la Plataforma del Voluntariado de España (2019), s'analitzen també les motivacions dels voluntaris. Tot i que, com ja s'ha explicat, aquest estudi no tracta únicament del voluntariat internacional, però sí que ajuda a fer-se una idea dels motius dels participants.

En aquest estudi es presenten diverses possibles motivacions als enquestats i se'ls demana que valorin cadascuna d'elles segons si la consideren gens important, poc important, força important o molt important. De la mitjana aritmètica de les seves respostes se n'ha extret la següent classificació, en una escala de l'1 al 4, en què es pot veure les motivacions que són en general més importants pels voluntaris:

1. Solidaritat o ajuda als altres (mitjana de 3,7)
2. Disposar de temps lliure (mitjana de 3,2)
3. Eficàcia de l'organització (mitjana de 3,1)
4. Aprendre alguna cosa nova (mitjana de 3,0)
5. Relació amb persones similars a les que atén (mitjana de 2,8)
6. Conèixer noves persones (mitjana de 2,5)
7. Adquirir experiència o habilitats professionals (mitjana de 2,4)
8. Creences religioses (mitjana de 1,8)
9. Posar a disposició de l'entitat els propis coneixements (mitjana de 1,5)
10. Conviccions polítiques (mitjana de 1,4)

Es pot concloure doncs, que la majoria dels voluntaris consideren una gran motivació poder ajudar als altres, tenir temps lliure o l'eficàcia de l'organització. En canvi, les conviccions polítiques, els coneixements propis que es poden posar a disposició de l'organització i les creences religioses no suposen un motiu de pes.

Cal aclarir que el punt cinc es refereix a tenir algun conegut amb els problemes que tenen les persones a qui s'atén des del voluntariat que es realitza.

3.2.1.3. MOTIVACIONS DEL TURISTA VOLUNTARI

Com ja s'ha explicat anteriorment, el turisme de voluntariats fusiona —tal com diu el seu nom— el turisme i la participació en activitats de voluntariat. Per aquest motiu, és normal que les motivacions del turista voluntari fusionin també les del turista i les del voluntari.

Sin (2009) va realitzar un estudi a través d'entrevistes sobre les motivacions que tenien els turistes voluntaris a l'hora de triar formar part d'una pràctica d'aquest àmbit. En aquest informe es destaca que sovint aquestes motivacions, tot i ser per una causa com el turisme de voluntariats en què es vol beneficiar una comunitat receptora, giren al voltant del "jo" i del que el propi voluntari desitja. Per tant, es parla en tot moment dels desitjos del turista: jo vull viatjar, jo vull contribuir...

Primerament, es parla del desig de viatjar i se citen exemples d'entrevistes en què els voluntaris expressen que viatjar és el motiu principal pel qual realitzen turisme de voluntariats. En aquest cas, aquesta tipologia turística comparteix motivació amb la majoria d'altres tipologies dins l'àmbit del turisme.

“Jo vull contribuir” és la segona motivació que presenta l'autora. Destaca, però, que només dos d'onze entrevistats van mostrar aquesta opció com la principal causa del seu viatge. A més, sovint, quan els entrevistats parlaven de ser voluntaris com a motivació, ho relacionaven amb els beneficis que aquesta activitat els podia aportar també a ells i no només a la comunitat receptora. Un exemple seria “aprendre a través de la realització de serveis comunitaris”.

Una altra de les motivacions a destacar segons l'estudi de Sin és que els voluntaris veuen l'experiència com un repte i volen veure si ells són capaços de superar-lo. En ser països pobres, es considera una aventura visitar-los en comparació amb altres països més desenvolupats.

Finalment, l'informe ressalta una última motivació: els beneficis pràctics del turisme de voluntariats. Es parla de la dificultat d'accedir a aquests països de manera lliure i de l'ajuda que suposa en aquest sentit viatjar en grup o a través d'un viatge organitzat. Un exemple podrien ser els visats o les vacunes, ja que en viatjar a través d'organitzacions aquestes suposen un suport i un acompanyament pel voluntari i els faciliten la preparació del viatge i el seu desenvolupament. També es tenen en compte les ajudes que s'atorguen en alguns països per a la realització de programes de voluntariat. Tot i no ser així en tots els països, algunes universitats concedeixen ajudes econòmiques pels estudiants que volen fer activitats compreses dins el turisme de voluntariats.

Per tant, l'altruisme és una part important de les motivacions per participar en projectes de turisme de voluntariats, però va acompanyada de la voluntat de satisfer els desitjos d'un mateix: viatjar, aprendre, etc. Això permet extreure la conclusió que no només destaca l'altruisme com a factor motivador, sinó que la millora de l'ego també té una importància central a l'hora de practicar turisme de voluntariats (Ooi i Laing, 2010).

3.2.2. ORGANITZACIONS I INTERMEDIARIS

Entre els voluntaris i la comunitat local hi ha una cooperació a través d'organitzacions o altres entitats o empreses que fan d'intermediàries. En moltes ocasions, les organitzacions capten voluntaris que treballen directament en els seus projectes. En canvi, els intermediaris fan de pont entre el voluntari i les organitzacions o entitats que gestionen els projectes. En aquest apartat se'n poden veure les característiques i alguns exemples que ajuden a poder-ne veure les tipologies.

3.2.2.1. CARACTERÍSTIQUES DE LES ENTITATS I ORGANITZACIONS EMISSORES

A partir de la informació obtinguda de l'últim informe de la Plataforma del Voluntariado de España (2019), es poden extreure certes dades de les organitzacions i entitats que ofereixen voluntariats en totes les seves pràctiques (voluntariats socials, mediambientals, de cooperació per al desenvolupament, de promoció de la cultura...). En aquest treball, l'anàlisi se centra en la dimensió i l'antiguitat de les organitzacions. En ser un estudi sobre el voluntariat a nivell general, s'ha extret la informació relacionada amb la cooperació per al desenvolupament, l'àmbit més proper al turisme de voluntariats.

L'enquesta va ser realitzada a 486 entitats de tot Espanya, un 17,3 % d'elles catalanes. De totes les organitzacions de l'estudi, un 13,2 % afirma que participa en projectes de cooperació per al desenvolupament.

En primer lloc, s'analitza el nombre de voluntaris de les organitzacions que formen part d'aquest àmbit. Tal com es pot observar a la Taula 2, un 9,4 % de les entitats amb menys de 25 voluntaris que van participar a l'estudi declara actuar en projectes de cooperació per al desenvolupament. En el cas de les organitzacions d'entre 25-50 i 50-75 voluntaris, els percentatges són d'un 8,2 % i un 10,3 %, respectivament. El percentatge més baix, un 3,7 %, és el de les agrupacions d'entre 75 i 100 voluntaris. Per acabar, un 28,4 % de les organitzacions de més de 100 voluntaris exposa la seva actuació en l'àmbit del turisme de voluntariats.

Nombre de voluntaris de l'organització	Percentatge d'organitzacions que actua en l'àmbit de la cooperació per al desenvolupament
Menys de 25	9,4 %
Entre 25 i 50	8,2 %
Entre 50 i 75	10,3 %
Entre 75 i 100	3,7 %
Més de 100	28,4 %

Taula 2. Organitzacions en l'àmbit de la cooperació per al desenvolupament segons nombre de voluntaris. Elaboració pròpia. Font: Plataforma del Voluntariado de España (2019)

Crida l'atenció l'alt percentatge d'organitzacions de més de 100 voluntaris que participen en projectes de cooperació per al desenvolupament, en comparació amb les altres quatre categories d'entitats. Aquest fet es pot explicar per la gran quantitat de recursos necessaris a l'hora d'actuar en aquest àmbit. Es justifica, doncs, aquest alt percentatge tenint en compte que les organitzacions amb més voluntaris i, per tant, d'un volum més gran, normalment tenen més recursos que les altres.

Així i tot, en fixar-se en la resta dels percentatges es pot veure que les categories d'organitzacions de menys de 75 voluntaris tenen més participació en projectes de cooperació per al desenvolupament que les d'entre 75 i 100 voluntaris. Tot i que és difícil d'entendre aquest fet, una possible explicació seria que reben més ajudes precisament per ser entitats petites.

Pel que fa un segon factor, l'antiguitat de les organitzacions, l'informe les divideix en sis categories, que es poden veure representades a la Taula 3. En primer lloc, tant de la categoria d'entitats de menys de 10 anys com de les que tenen entre 11 i 20 anys d'antiguitat, un 9,3 % declara participar en activitats de cooperació per al desenvolupament. D'aquelles entitats amb una antiguitat d'entre 21 i 30 anys, un 15,3 % de les enquestades afirmen tenir actuacions dins d'aquest àmbit, així com també ho confirmen un 11,6 % de les organitzacions d'entre 31 i 40 anys. En el cas de les agrupacions d'entre 41 i 50 anys de vida, el percentatge és d'un 7,9 %. En últim lloc, de les agrupacions més antigues, aquelles de més de 50 anys d'història, un 24,5 % actua en l'àmbit de cooperació per al desenvolupament.

Antiguitat de les organitzacions (en anys)	<10	11-20	21-30	31-40	41-50	>50
Percentatge d'organitzacions que actua en l'àmbit de la cooperació per al desenvolupament	9,3 %	9,3 %	15,3 %	11,6 %	7,9 %	24,5 %

Taula 3. Organitzacions en l'àmbit de la cooperació per al desenvolupament segons antiguitat. Elaboració pròpia. Font: Plataforma del Voluntariado de España (2019)

El percentatge més alt és, per tant, dins les organitzacions més antigues. Una vegada més, es pot atribuir aquest fet a la necessitat de recursos, ja que aquelles entitats més noves acostumen a tenir menys mitjans que les que ja tenen anys d'experiència. Cal afegir, també, que la cooperació per al desenvolupament és una de les àrees d'acció social amb més història. Per aquest motiu, és normal que les organitzacions més noves, com també es mostra a l'informe, es decantin per àmbits més nous com el mediambiental o de protecció animal.

3.2.2.2. PRINCIPALS ORGANITZACIONS, ENTITATS I EMPRESES

Per tenir una visió més global i estructurada del que significa la cooperació i l'ajuda entre països, en aquest apartat es presenten gran part de les institucions dedicades a aquest objectiu. L'ordre s'ha decidit a partir del criteri d'abast i influència, exposant primer els organismes institucionals i oficials a nivell internacional.

En segon lloc, a nivell nacional, s'exposen les organitzacions qualificades per l'Agència Espanyola de Cooperación Internacional para el Desarrollo (AECID) i en una última agrupació es presenten altres opcions d'entitats que també es troben en l'àmbit del turisme de voluntariats i que creen projectes o fan d'intermediàries entre el turista i el projecte.

En primer lloc, a nivell internacional, es troben:

- ✓ **United Nations Volunteers (UNV).** Aquest programa de les Nacions Unides gestionat pel seu Programa de Desenvolupament (UNDP) té l'objectiu de contribuir a la pau i al desenvolupament a través del voluntariat mitjançant la promoció dels voluntariats i la mobilització de voluntaris. L'any 2019 reunia aproximadament 150 treballadors a la seva seu i 8.239 voluntaris treballant al terreny, 4.254 dels quals van ser voluntaris internacionals. Tenen projectes per tot el món i els participants són seleccionats i enviats a la destinació segons les seves capacitats i la seva adequació a cada programa.
- ✓ **UNWTO Volunteers Corps.** Creat el 2005 amb el nom de UNWTO.TedQual Volunteers i rebatejat el 2007, aquest programa té com a objectiu "identificar professionals joves que puguin realitzar transferències pràctiques de coneixements funcionals aplicats i una àmplia varietat de tasques especialitzades relacionades amb el desenvolupament sostenible del turisme" (UNWTO). Aquest programa no es pot considerar turisme de voluntariats, ja que els voluntaris són professionals i tenen un fort compromís amb l'organització. A més a més, l'objectiu principal d'aquest projecte és el de contribuir amb tasques i coneixement i no té tant en compte les motivacions del turista voluntari com viatjar o aprendre.

És cert que a nivell europeu la UE va crear el Cos Europeu de Solidaritat, dins el qual hi trobem també programes de voluntariat. Així i tot, aquest programa no es contempla dins aquest treball, ja que només comprèn països europeus i en la majoria casos no seria considerat turisme solidari, perquè molt poques de les destinacions són països en vies de desenvolupament. Per tant, no entra dins la definició de turisme de voluntariats que s'utilitza en aquest projecte.

A nivell nacional, l'AECID ha desenvolupat una llista que consta de 47 ONGDs (Organitzacions No Governamentals de Desenvolupament), diverses de les quals ofereixen programes de voluntariat. Les següents en són alguns exemples:

- ✓ **Entreculturas, ONG jesuïta per a l'educació i el desenvolupament.** Aquesta entitat amb 28 delegacions a Espanya té l'objectiu de promoure l'accés a l'educació dels que ho tenen més difícil a l'Amèrica Llatina, l'Àfrica i l'Àsia. L'any 1991, juntament amb ALBOAN (ONG de cooperació per al desenvolupament) i VOLPA Catalunya (actualment integrat dins d'Oxfam Intermón), van començar a promoure el programa VOLPA com a una xarxa de voluntariat de la Companyia de Jesús a Espanya. Aquest programa té diverses etapes que assegurin una implicació del voluntari de dos o tres anys: preselecció, formació de nou mesos, voluntariat d'un o dos anys i tornada. Entre els requisits s'hi troben ser major de 21 anys, fer una entrevista amb els responsables de l'àrea en què et trobes i tenir experiència en voluntariats, compromís social o participació ciutadana.
- ✓ **InteRed.** L'ONGD, creada l'any 1992, treballa en el camp de l'educació amb un enfocament en el gènere i els drets humans a l'Amèrica Llatina, l'Àsia i l'Àfrica. El procés a seguir pel voluntari consta de diverses etapes: una reunió informativa, l'acollida en base a un diàleg i orientació, una formació inicial sobre els valors de l'organització, una formació específica per poder realitzar l'acció i un seguiment i acompanyament. Els programes s'anuncien com a "experiències de sensibilització de curta durada" i tenen lloc a l'Amèrica Llatina. En el seu pla general del voluntariat destaquen que es dirigeixen a educadors, estudiants universitaris de ciències de l'educació, persones sensibilitzades amb l'educació i la cooperació per al desenvolupament i a participants del seu curs taller on donen a conèixer la seva tasca.
- ✓ **Jóvenes y desarrollo.** Aquesta organització salesiana està enfocada a l'educació i el desenvolupament de poblacions vulnerables i la seva feina es focalitza en la promoció i creixement de la infància i la joventut. Les seves accions tenen lloc a l'Amèrica Llatina, l'Àfrica Subsahariana, l'Àsia i Oceania.

A continuació s'exposen altres entitats que realitzen programes de voluntariat, des d'empreses privades fins a projectes locals que capten els voluntaris directament. Es vol demostrar, per tant, que hi ha moltes tipologies diferents d'agrupacions que ofereixen activitats de turisme de voluntariats. Per tal de tenir un criteri de selecció, s'ha escollit un exemple de cada tipologia d'entitat a través dels participants de l'enquesta realitzada. D'aquesta manera, l'elecció de cada exemple segueix un criteri objectiu. Els exemples seleccionats són els següents:

- ✓ **Empreses privades com Cooperating Volunteers.** Aquesta empresa té projectes a més de 30 països dels cinc continents (incloent-hi Europa) amb diverses temàtiques: educació, esport, construcció, cura d'infants... El requisit general és ser major d'edat, o de 17 anys en alguns projectes, i els específics depenen de les tasques o responsabilitats que calgui assumir segons el projecte.
- ✓ **Projectes locals com Aldea Yanapay.** En ocasions no fa falta un intermediari per realitzar un voluntariat, sinó dirigir-se directament a projectes creats per les comunitats locals. Aldea Yanapay va ser fundat per un noi de Cusco (Perú) i consta en l'actualitat de dos projectes: un a Cusco i un a Lamay. Els seus projectes socials es basen en l'educació, la permacultura i l'espiritualitat.
- ✓ **Organitzacions emissores com Cooperatour.** L'organització es descriu a la pàgina web com una "associació sense ànim de lucre, independent, apolítica i no religiosa [...] l'activitat de la qual és l'organització de viatges de voluntariat internacional de curta durada". A través de l'entrevista realitzada, s'ha pogut veure que només tenen requisits específics a l'hora de seleccionar els participants d'alguns programes, però en la gran majoria l'únic que demanen és ser major de 17 anys. Visiten els projectes abans de col·laborar-hi i hi tenen una estreta relació per tal de saber que les condicions dels seus voluntaris són les adequades.
- ✓ **Associacions com l'AUCOOP (Associació d'Universitaris per a la Cooperació).** Aquesta associació de l'UPC (Universitat Politècnica de Catalunya) ha realitzat projectes a l'Àsia, l'Àfrica i l'Amèrica Central basats en l'educació TIC, les TIC en la salut o la millora de problemes ambientals de poblacions concretes, per exemple.

3.3. LEGISLACIÓ

Després d'analitzar els agents que intervenen en la pràctica del turisme de voluntariats, en aquest tercer apartat es defineix la legislació que aquests han de seguir. Al ser una activitat de turisme internacional, cal contemplar els acords i convenis que hi pugui haver a aquest nivell, així com aquells que afecten de manera específica un país o regió. En aquest cas s'analitza la legislació espanyola i la catalana.

És important veure si aquesta tipologia turística està molt o poc regulada per poder veure d'on provenen les possibles males pràctiques i si aquestes estan permeses dins el marc legal. És possible que la falta de regulació més específica a nivell internacional sigui la principal causa dels efectes perjudicials provinents d'aquesta activitat. A nivell de responsabilitat, a part dels mètodes que se citaran més endavant, també és important veure si les lleis recullen normes que obliguin a les diferents parts participants a adoptar certes mesures que facin aquesta activitat més ètica.

3.3.1. LEGISLACIÓ INTERNACIONAL

L'Assemblea General de les Nacions Unides va adoptar el 10 de desembre de 1948 la Declaració Universal dels Drets Humans. Aquesta va suposar un abans i un després en la relació entre països i races. Aquell mateix any, va néixer l'Organització per a la Cooperació Econòmica Europea (OCEE), que més endavant es va convertir en l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE). La seva creació va sorgir de la necessitat d'organització per implementar el Pla Marshall, però més endavant s'han establert nous objectius.

L'any 1999, l'Assemblea General de l'Organització Mundial del Turisme va acollir el GCET (*Global Code of Ethics for Tourism*) i dos anys més tard aquest va ser reconegut per les Nacions Unides i promogut per l'OMT. Tal com relata aquesta última organització, tot i no ser vinculant legalment, el codi consta d'un sistema d'implementació voluntària a través del Comitè Mundial d'Ètica Turística (WCTE), a qui es poden comunicar qüestions sobre l'aplicació i interpretació del document. El GCET està compost de 10 articles que cobreixen els diferents components de l'activitat turística (econòmics, socials, culturals i ambientals).

L'any 1966 l'ONU va iniciar un programa anomenat Programa per al Desenvolupament de les Nacions Unides (UNDP), que quatre anys més tard va començar a administrar el nou Programa de Voluntaris de les Nacions Unides (UNV). L'UNDP treballa en més de cent setanta països i territoris arreu del món per erradicar la pobresa i reduir les desigualtats i l'exclusió.

A nivell internacional no hi ha una legislació transversal i unitària que tracti pràctiques concretes com ho serien el turisme solidari, el turisme responsable o el turisme de voluntariats concretament. Sí que és cert que hi ha recomanacions i codis ètics, però no hi ha un organisme que els faci complir de forma obligada.

A nivell europeu, l'any 2006 es publica a l'*Official Journal* de la Unió Europea el *Dictamen del Comitè Econòmic y Social Europeo sobre El voluntariado, su papel en la sociedad europea y su impacto*. En aquest document es recomana als governs estatals el disseny d'una política nacional del voluntari i s'ofereix la UE com a creadora d'un possible marc de referència i com a entitat promotora de bones pràctiques entre els diversos estats membres. També s'hi remarca la importància de la compilació de dades fiables per saber l'abast d'aquesta pràctica i proposa que Eurostat (l'oficina estadística de la Comissió Europea) en sigui el coordinador. Per acabar, s'aprofita per definir el voluntariat i les característiques d'aquesta pràctica i destacar-ne la importància.

3.3.2. LEGISLACIÓ ESTATAL

A través de la llei 45/2015, de 14 d'octubre, de Voluntariat, el govern espanyol determina els deures i els drets dels voluntaris, de les entitats de voluntariat i del destinatari de les accions voluntàries. També s'hi expliquen les funcions de l'administració pública i les diferents mesures de foment i promoció de les activitats de voluntariat. En aquest cas, la llei és aplicable a qualsevol tipus de voluntariat i no estrictament als programes de voluntariats internacionals.

L'any 1981, Espanya deixa de ser una nació receptora d'ajudes internacionals i comença a ser part de Bancs Regionals per al Desenvolupament com el Banc Africà. Així i tot, l'any 1976, a través del Real Decret-Llei 16/1976, ja s'havia creat el Fons d'Ajuda al Desenvolupament per cooperar amb països menys desenvolupats.

Després de la creació del Ministeri d'Afers Exteriors d'Espanya l'any 1985, aquest va establir la Secretaria d'Estat per la Cooperació Internacional i per Iberoamèrica i més endavant es va crear també el Consell de Cooperació per al Desenvolupament. Tots aquests òrgans van començar a tenir directrius, principis, objectius i mitjans en ser aprovats pel Consell de Ministres l'any 1987.

Quatre anys més tard, Espanya va entrar al Comitè d'Ajuda al Desenvolupament de l'OCDE, de la qual ja s'ha parlat anteriorment. Aquest fet va consolidar la cooperació per al desenvolupament d'Espanya, ja que va significar la necessitat d'adaptar-la i coordinar-la a la d'altres països que eren els principals donants d'aquell moment. Per tal de posar-se al dia, el Congrés de Diputats va crear l'Informe sobre els Objectius i Línies Generals de la Política Espanyola de Cooperació i Ajuda al Desenvolupament l'any 1992 i va destacar la urgència d'una legislació adequada.

Va ser per aquest motiu que l'any 1998 es va crear a Espanya una llei específica: Llei 23/1998, de 7 de juliol, de Cooperació Internacional per al Desenvolupament. Aquesta llei es troba estructurada en sis capítols, el primer dels quals està dedicat a l'objecte de la llei, el seu àmbit d'aplicació i als principis, objectius i prioritats de la política espanyola de cooperació en general. El capítol dos relata la planificació i els instruments i modalitats de cooperació del país. L'atribució de competències als diversos òrgans es tracta al tercer capítol, on se citen tots els organismes públics d'aquest àmbit i les seves funcions. Els capítols quatre i cinc se centren en els recursos materials de què es disposa i en el personal de l'Administració General de l'Estat en el camp de la cooperació, respectivament. Finalment, el capítol número sis es dedica al context social.

En aquest darrer apartat es remarca la promoció que l'Estat realitzarà de les activitats de les Organitzacions No Governamentals (ONG), defineix les que tenen relació amb el desenvolupament, explica la possibilitat d'atorgament d'ajudes i subvencions públiques i el règim fiscal d'aquest tipus d'entitats. La segona secció d'aquest capítol es dedica al voluntari i n'explica els drets i deures. Com a drets cal destacar el de tenir un contracte no laboral on es contemplin almenys els recursos que necessitaran al país receptor per cobrir les seves necessitats bàsiques, una assegurança i un període de formació, només si és necessari. Cal remarcar, doncs, que la formació no és obligatòria en la legislació espanyola. Com a deures, en canvi, només se'n cita un: l'obligació de respectar les lleis del país de destinació. En tot el que no consti en aquesta secció sobre el voluntari, la llei decreta l'aplicació de la Llei del Voluntariat, que va ser renovada el 2015, i de les normes autonòmiques. L'article 38, ja a la secció tres del mateix capítol, defineix el concepte de cooperant i explica que es troben regulats per l'Estatut del Cooperant, aprovat l'any 2006. Per concloure, a l'última secció de la llei es posa èmfasi en la funció de les administracions públiques de promoure la participació de la societat en les iniciatives relacionades amb la cooperació per al desenvolupament.

També a nivell nacional, l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID), creada el 1988, gestiona un registre d'Organitzacions No Governamentals de Desenvolupament (ONGD) previst a l'article 33 de la llei en qüestió (Llei 23/1998). Estar inscrit en aquest registre és indispensable si es vol demanar ajuda de l'AECID i gaudir de certs avantatges fiscals.

La legislació espanyola també inclou en aquest tema, com s'ha mencionat anteriorment, el Reial Decret 519/2006, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'Estatut dels cooperants. En aquest es tracten els drets i deures dels cooperants, descrits a la llei de cooperació internacional per al desenvolupament (Llei 23/1998) com "aquells qui, amb una adequada formació o titulació acadèmica oficial, uneixen una provada experiència professional i tenen encomanada l'execució d'un determinat projecte o programa en el marc de la cooperació per al desenvolupament".

Com a drets es destaquen el dret a formació i informació, el dret a una compensació per cobrir les despeses del trasllat, el dret a una compensació complementària per tenir unes condicions de vida adequades al país de destí i el dret a la recompensa que el temps treballat pugui constar com a mèrit en els concursos d'accés a places de treball públiques. D'altra banda, les obligacions que han de complir són la inscripció al consolat espanyol que els correspongui, el compliment de la legislació del país de destí i els drets humans i internacionals i, per part de l'organització, fer constar una còpia del contracte a l'AECID.

3.3.3. LEGISLACIÓ REGIONAL

La legislació catalana regula les pràctiques de voluntariat a través de la Llei 25/2015, del 30 de juliol, del voluntariat i de foment de l'associacionisme, però aquesta només s'aplica als programes que es duen a terme al territori de Catalunya i, per tant, no als voluntaris internacionals.

En segon lloc trobem la Llei 26/2001, de 31 de desembre, de cooperació al desenvolupament, que s'aplica a totes aquelles activitats de cooperació al desenvolupament i solidaritat internacional de l'Administració de la Generalitat. També s'utilitza per regular les relacions entre l'Administració i els ens locals. S'hi expliquen les finalitats que han de tenir aquestes pràctiques, els plans que cal elaborar periòdicament, els instruments a utilitzar, les diverses modalitats de cooperació al desenvolupament, els òrgans rectors a Catalunya i les seves competències, els òrgans de coordinació i col·laboració i els òrgans de consulta, la col·laboració amb altres institucions i el foment de les iniciatives i capacitats socials. Com a òrgan de consulta i participació en l'àmbit català es menciona el Consell de Cooperació al Desenvolupament. Aquest Consell està format per representants de la Generalitat i també per representants de les ONGD i altres institucions rellevants d'aquest camp a nivell català. Les seves funcions principals són l'emissió d'informes dels projectes de l'Administració de la Generalitat i del pla director i el pla anual, així com proposar-ne la modificació i fer recomanacions oportunes.

És cert que a nivell nacional la legislació és força exhaustiva en aquesta activitat, però, tot i que aquest fet es dona a Espanya, no passa en tots els països que envien o reben voluntaris. El turisme de voluntariats és una activitat internacional amb un intercanvi de participants d'un país a un altre i, aquesta falta d'una llei o conveni general pot provocar que moltes de les recomanacions no es duguin a terme o que només les compleixi una de les parts. Principalment, els països receptors, en ser països qualificats com a "no desenvolupats" no tenen cap tipus de control sobre els voluntaris que reben o les organitzacions que operen en el seu país. La falta d'una regulació més exhaustiva a nivell internacional fa que el turisme de voluntariats no es trobi realment controlat i que s'hi puguin detectar diverses males pràctiques que comporten perjudicis.

La falta d'una regulació més exhaustiva a escala internacional fa que el turisme de voluntariats no es trobi realment controlat i que s'hi puguin detectar diverses males pràctiques i perjudicis. Així i tot, cal qüestionar-se si desenvolupar una regulació més estricta interessa a tots els participants. Pel que fa als països emissors, una regulació més estricta podria ser perjudicial per al mercat que s'ha creat al voltant d'aquesta activitat, ja que limitaria certes pràctiques i segurament les agències, els programes i els voluntaris haurien de complir més requisits. D'altra banda, per als països receptors també seria un cop dur deixar de rebre el nombre de voluntaris que reben actualment, però aquest perjudici es veuria compensat per la regulació de les males pràctiques.

3.4. RESPONSABILITAT I ÈTICA EN TURISME DE VOLUNTARIATS

La responsabilitat és un concepte clau en el sector del turisme i és per això que l'atorgament de certificacions i el disseny de manuals de bones pràctiques està força estès. Aquests mètodes són encara més freqüents i cobren més importància en les tipologies englobades dins el turisme responsable, a causa dels objectius que tenen. En un àmbit més específic, el turisme de voluntariats connecta voluntaris de països desenvolupats amb comunitats de països en desenvolupament. La població receptora és, per tant, més vulnerable i cal aplicar pràctiques i codis ètics per fomentar que tots els programes es duguin a terme d'una manera totalment responsable.

3.4.1. CODIS ÈTICS

Un codi ètic és una agrupació de normes i regles que caldria seguir per realitzar una pràctica ideal o amb el comportament perfecte. Va adreçat a professionals o participants d'una pràctica o sector concrets.

Com s'ha mencionat anteriorment, l'Assemblea General de l'Organització Mundial del Turisme i les Nacions Unides van acollir el Global Code of Ethics for Tourism. Aquest és d'implementació voluntari i es pot aplicar en qualsevol tipologia turística de forma generalitzada.

En un àmbit més específic, la Plataforma del Voluntariado de España va aprovar l'any 2000 el Codi Ètic de les Organitzacions de Voluntariat. Aquest document es divideix en quatre seccions: definició d'organitzacions de voluntariat; finalitats de les organitzacions; relacions de les organitzacions amb els destinataris de les accions, els voluntaris, les altres organitzacions socials, els organismes públics, els organismes privats i la societat; i difusió, aplicació i compliment. S'exigeix el compliment d'aquest codi a totes les organitzacions que siguin part de la Plataforma per a la Promoció del Voluntariat a Espanya (PPVE). Totes les organitzacions que no en formin part i vulguin adherir-s'hi, s'hauran de sotmetre a la comissió que vetlla per al seu compliment.

3.4.2. MANUALS DE BONES PRÀCTIQUES

Un manual de bones pràctiques és un document de consulta que tracta una àrea o temàtica concreta i que ofereix mètodes i propostes que poden ser aplicades de manera pràctica per tal de millorar les activitats d'aquest àmbit i arribar als objectius marcats. D'aquesta manera, una guia de bones pràctiques suposa una eina de millora per a tots els implicats en la pràctica que s'hi tracta.

En l'àmbit del turisme de voluntariats trobem un clar exemple amb el document *The Global Standards for Volunteering for Development* de l'octubre de 2019. Aquest document va ser desenvolupat a través del Forum Internacional pel Voluntariat en el Desenvolupament (Forum) i amb la col·laboració de diverses organitzacions que treballen en aquest camp com VSO (Voluntary Service Overseas), VSA (Volunteer Service Abroad) o UNV (United Nations Volunteers).

La publicació es divideix en quatre temes o passos i dins de cadascun s'hi troben sis parts interconnectades: compromís, àmbit, àrea, descripció, accions clau i indicadors. Els quatre temes principals són el disseny i distribució de projectes, la deguda diligència (deure de preocupar-se per la comunitat on actuen), la gestió de voluntaris (reclutament, formació, suport, reconeixement i compromís) i la mesura dels impactes dels projectes. Dins de cada àrea s'expliquen les accions clau que cal dur a terme i s'hi exposen els indicadors a aplicar.

Aquest document suposa un pas molt gran, ja que moltes organitzacions a nivell mundial s'hi han adherit. Tot i així, tal com diu Fred Sadia, secretari i coordinador nacional dins de l'organització VIOSociety (Volunteer Involving Organizations Society), encara falta desenvolupar més aquestes directrius i poder millorar-les. També proposa a totes les organitzacions que treballen en aquest sector que apliquin aquest manual. Tot i ser una millora en la gestió d'aquestes pràctiques, és cert que el manual és força genèric i caldria un estudi més profund de diverses situacions que es troben i com solucionar-les.

3.4.3. CERTIFICACIONS

Les certificacions s'utilitzen per assegurar que una empresa, allotjament o espai té unes característiques mínimes dins d'un àmbit concret. És cert que al sector turístic la seva utilització està força estesa i es poden trobar certificacions tant conegudes com la de Qualitat Turística o la CETS (Carta Europea de Turisme Sostenible).

A nivell del turisme de voluntariats, no es pot trobar cap certificació exitosa i que coneguin les organitzacions i agències. Les certificacions fan més senzill poder veure quines són les organitzacions o empreses que compleixen uns requisits mínims dins el camp on treballen. Per tal de conèixer els projectes amb qui treballen, les organitzacions i agències es veuen obligades a visitar els projectes i indagar en el seu origen i les seves motivacions. Si hi hagués una certificació coneguda a nivell internacional i específica per aquesta pràctica, la tasca se'ls faria molt més senzilla i s'assegurarien que els projectes són fiables i tenen realment els objectius que diuen.

4. TREBALL D'INVESTIGACIÓ: EFECTES DEL TURISME DE VOLUNTARIATS

Després de tot un marc teòric dedicat a explorar i definir els diferents conceptes relacionats amb el turisme de voluntariats, en aquest apartat es troben descrits els seus efectes, tant positius com negatius. Aquests han estat extrets de l'anàlisi d'articles acadèmics i periodístics i de l'experiència pròpia, així com de les entrevistes i enquestes realitzades. A continuació dels efectes, s'exposen males pràctiques realitzades en aquest àmbit i es proposen diverses millores que es podrien aplicar per reduir o pal·liar alguns dels efectes perjudicials que tenen. Per acabar, es fa balanç i reflexió de l'impacte d'aquestes pràctiques i de quin seria el millor futur del turisme de voluntariats.

4.1. BENEFICIS DEL TURISME DE VOLUNTARIATS

El turisme de voluntariats, com totes les pràctiques de turisme solidari, es realitza amb la millor intenció dels participants i, per tant, té beneficis tant pel mateix voluntari, que vol experimentar un procés de creixement personal, com per la comunitat local, que es converteix en la receptora de l'ajuda.

4.1.1. BENEFICIS EN EL VOLUNTARI

El voluntari tria aquesta tipologia de viatges per ajudar a la comunitat local, però també pels beneficis que li aportarà personalment. En el seu cas, els beneficis són de nivell sociocultural més que econòmics, ja que paga per formar part dels programes.

Psico-socials i culturals:

El principal benefici que s'utilitza per promocionar els programes de voluntariat és el coneixement d'altres cultures. Com ja s'ha explicat a l'apartat anterior, aquest intercanvi cultural és molt beneficiós, els ensenya també noves maneres de fer i treballar, i els ajuda a pensar d'una manera més tolerant. En el cas dels voluntaris, els beneficis en aquest sentit no els provenen només de la comunitat local, sinó també dels altres voluntaris amb qui poden coincidir. El fet de conèixer una nova cultura i realitat és un dels motius de voler formar part d'un programa de voluntariat del 81,5 % dels participants a l'enquesta elaborada per a aquest treball. Tal com apunten Lyons & Wearing (2008:207), "la retòrica que s'utilitza per vendre aquest tipus d'experiències està basada en la idea que el viatger podrà tenir una experiència més autèntica". I, en el sentit cultural, aquesta idea acostuma a ser certa, ja que es té una proximitat amb la comunitat autòctona que no es té amb el turisme de masses. D'aquesta manera el turista voluntari sent que rep una experiència més profunda i que la imatge que rep de la destinació és més real que en altres tipologies de turisme.

Com s'explicarà que passa amb la comunitat local, els voluntaris també poden practicar llengües amb què normalment no estan en contacte o conèixer-ne de noves, tant practicant-ne amb els organitzadors del projecte o alguns dels habitants locals com amb altres voluntaris amb qui comparteixen estada a la destinació.

En el cas de projectes que estan relacionats amb els estudis o la feina dels voluntaris, aquests poden ajudar-los a ampliar coneixements de la matèria i també a adquirir experiència que en altres ocasions no els seria possible. Les restriccions als països de residència dels voluntaris a l'hora de realitzar certes tasques són molt més estrictes que en els països de destinació. Tot i suposar una mala pràctica amb conseqüències perjudicials per a la comunitat local, és cert que algunes de les activitats que fan els estudiants voluntaris en aquests projectes no se'ls permeten al seu país per la falta de titulació. Es poden veure, per exemple, estudiants d'infermeria o medicina assistint en parts o estudiants de magisteri fent classes a nens amb necessitats especials.

En qualsevol cas, els programes de voluntariat acostumen a millorar el *curriculum vitae* dels voluntaris pel fet que suposen experiència, a banda de la bona intenció que representen. Si ens fixem en un procés de selecció de personal, els currículums que aporten experiències com els voluntariats i, encara més si són en altres països, són valorats molt positivament. Es considera que el candidat que ha format part d'aquest tipus de programes ha rebut un aprenentatge a través de contactes i experiències que els altres candidats no han pogut obtenir perquè no han format part d'activitats similars. Per tant, una persona que pot oferir una aportació més positiva o enriquidora a l'empresa sempre serà més valorada que els altres candidats i, per això, és més possible que sigui l'elegida en el procés de selecció. De la mateixa manera, la vivència d'un voluntariat internacional acostuma a aportar al voluntari un sentiment de prestigi social al tornar al seu lloc d'origen. El participant és vist com una persona solidària i que ha viscut una experiència que li ha aportat un bagatge molt valuós.

En l'àmbit personal, la majoria dels voluntaris experimenta un creixement personal durant el seu viatge. A l'enquesta realitzada, tots els participants van declarar que ho havia suposat per ells. Com a altres beneficis, diversos autors parlen d'autoreflexió (McIntosh i Zahra, 2007; Arai, 2000) en referència a l'enriquiment personal que rep el voluntari. En viatjar a comunitats pobres i veure com viuen els habitants locals, és força freqüent que el voluntari s'adoni de les grans diferències amb el seu nivell de vida i reflexioni i aprecii molt més el que té. L'experiència també els ajuda a descobrir altres realitats o veure com es pot viure amb menys recursos.

En preguntar als enquestats per les seves motivacions a l'hora de realitzar un voluntariat, el 55,6 % dels voluntaris va seleccionar l'opció "posar el seu gra de sorra". Aquesta motivació s'explica per la necessitat humana de formar part d'alguna cosa més gran, d'un col·lectiu o, en aquest cas, d'un projecte. També el fet d'ajudar a persones amb necessitats o mancances causa al voluntari un sentiment de satisfacció i realització personal.

A nivell sociocultural, cal destacar els beneficis que obtenen els voluntaris des d'un punt de vista turístic. Als resultats de l'enquesta es pot veure la importància que donen els voluntaris al fet de viatjar com a motivació per participar en un programa de turisme de voluntariats: és la tercera opció més seleccionada, amb un 50 % dels enquestats. Els beneficis del turisme a nivell individual són inqüestionables i diversos; des de descobrir nous llocs a aprendre d'altres cultures.

Econòmics:

A nivell econòmic, és cert que els viatges de voluntariat suposen una despesa econòmica força gran i que només està a l'abast d'alguns. Les destinacions acostumen a ser sempre països de continents diferents al lloc de residència dels voluntaris i, per tant, el transport suposa una gran despesa. A més, les estades són força llargues si les comparem amb altres productes turístics com els *city breaks*, fet que les fa més costoses econòmicament.

Així i tot, a nivell econòmic el turisme de voluntariats pot tenir uns beneficis pel voluntari que no es tenen en altres tipologies. En els programes de voluntariats internacionals la manutenció i l'allotjament acostumen a ser força senzills, sense grans luxes, ja que no són l'element principal de l'experiència. Per aquest motiu, la despesa en aquests dos àmbits acostuma a ser molt baixa. Hi ha ocasions i programes en què algun d'aquests elements és gratuït i es considera que el voluntari rep aquest servei a canvi de la tasca que desenvolupa. De tota manera, aquesta gratuïtat és poc freqüent en programes tancats i se'n beneficien més aquells voluntaris que viatgen pel seu compte.

Per acabar, cal destacar el coneixement que tenen els habitants locals de les formes més assequibles de viatjar per la destinació i d'altres àmbits. En passar temps amb ells, el voluntari pot beneficiar-se d'aquest coneixement i trobar opcions més econòmiques per fer sortides i visitar la zona. També el fet de viatjar en grup o fins i tot amb altres voluntaris que pot conèixer al projecte pot suposar una reducció d'aquests costos.

4.1.2. BENEFICIS EN LA COMUNITAT LOCAL

En el cas dels beneficis per a la comunitat receptora, aquests no es focalitzen únicament en l'esfera personal, ja que l'aportació que es fa per part del voluntari no va a persones concretes sinó a localitats. És cert que es poden donar contactes interpersonals entre voluntari i resident que també poden ser beneficiosos pel resident a nivell individual, com l'intercanvi cultural.

Psico-socials i culturals:

A nivell sociocultural, la comunitat local, així com el voluntari, és part d'un intercanvi cultural. Aquest intercanvi cultural fa que les persones locals puguin conèixer diverses cultures, ja que els voluntaris provenen de diferents països. Al ser cultures tant diferents, ambdues parts tenen molt a descobrir. Aquest mateix intercanvi cultural fa que alguns habitants locals aprenguin altres llengües. Molts dels voluntaris no parlen la llengua del país, així que la comunicació es fa sovint en anglès. Per aquest motiu, els responsables dels projectes adquireixen uns mínims coneixements de la llengua per poder comunicar-se. Així i tot, cal remarcar el fet que no tota la comunitat aprèn la llengua, sovint només ho fan aquells qui gestionen el projecte o les organitzacions porten, juntament amb els voluntaris, un responsable que parla la llengua de la destinació. Per tant, tot i ser un benefici que alguns dels membres del projecte sí que tenen, és cert que és força limitat i poc freqüent i que en cap cas arriba a tota la comunitat.

A part de la cultura, l'intercanvi que es genera en els projectes de voluntariat és també d'idees, ja que cada participant aporta noves maneres de fer i treballar. Els voluntaris sovint tenen l'oportunitat d'aportar idees de com fer els processos més eficients o d'altres tasques que podrien ajudar al projecte. Tot aquest intercanvi és molt beneficiós sempre que es faci des del respecte i la cooperació, mai imposant les idees.

L'objectiu principal d'un viatge de voluntariat internacional és la participació en projectes, tant amb l'aportació de recursos econòmics com en mà d'obra quan sigui possible. Alguns exemples d'activitats en què el voluntari és d'ajuda en aquest sentit són la reconstrucció de cases després de catàstrofes naturals o la neteja i vigilància de platges on crien tortugues. En ocasions, els projectes locals no tenen prou recursos econòmics per contractar treballadors que realitzin aquestes tasques. L'única manera d'efectuar les tasques en aquests projectes és a través de l'ajuda dels voluntaris.

Com a últim àmbit, cal centrar-se de nou en el turisme. El component turístic d'aquests programes deixa també beneficis a la comunitat local, principalment econòmics, però també socioculturals. Els voluntaris, com ja s'ha mencionat, tenen com a motivació viatjar i, per tant, visiten els llocs icònics de la zona o el país de destinació, com museus, espais patrimonials o altres comunitats. Aquest interès en el seu país produeix un sentiment d'orgull i satisfacció en els habitants locals, que senten que tenen l'oportunitat de mostrar la bellesa del seu país i que el voluntari no es quedarà només amb la imatge de la pobresa.

Econòmics:

A nivell econòmic, com s'ha dit anteriorment, els voluntaris suposen mà d'obra gratuïta per als projectes i, per tant, ajuden a que es puguin realitzar més projectes amb menys recursos econòmics. Tal com diu la pròpia definició de turisme solidari, aquests projectes acostumen a anar destinats a les comunitats locals i al seu desenvolupament i, per tant, són beneficis directes per a ells. La implicació directa dels habitants locals és gairebé imprescindible per a l'èxit dels programes, però no sempre se li dona el pes que hauria de tenir. Hi ha projectes creats per persones locals en què sí que es pot veure aquest benefici directe per a ells, ja que la solució s'adapta totalment a la necessitat. En altres ocasions, les idees no són consultades a les comunitats locals i el projecte pot acabar no essent tant útil com hauria. En tots aquests casos el voluntari suposa o un element totalment imprescindible o un element de reforç en el desenvolupament del programa. En ambdues situacions, el benefici econòmic és evident, ja que no cal pagar treballadors que facin la seva tasca. Així i tot, a llarg termini i com ja s'explicarà més endavant, la reducció de llocs de treball suposa un gran perjudici per a la comunitat.

També directament dels voluntaris, les comunitats locals poden rebre donacions econòmiques. No és així en tots els casos, però en alguns programes de voluntariat internacional una part del preu va destinada a una donació per al projecte al qual viatja. En altres casos, en visitar la destinació el voluntari sent el desig d'ajudar també econòmicament i fa la donació directament allà. Sovint aquests fons es destinen a cobrir despeses del projecte o a dur-ne a terme de nous. Aquesta donació no es dona en tots els programes de voluntariat, tot i que és força freqüent, i tampoc és sempre de la mateixa quantitat. La quantia depèn de l'organització que gestiona el projecte o del pacte entre l'intermediari i l'organització.

D'altra banda, l'allotjament i la manutenció dels voluntaris acostuma a incloure's en els programes, de manera que també es creen llocs de treball, normalment de persones locals, per cuinar, oferir allotjament o vendre productes als voluntaris. D'aquesta mateixa manera, els negocis locals també es veuen beneficiats de l'arribada de voluntaris, ja que aquests acostumen a gastar més diners que els membres de la comunitat i d'aquesta forma col·laboren a tirar endavant els negocis.

Per acabar i, com ja s'ha mencionat anteriorment, el turisme de voluntariats inclou el component turístic, que és una activitat econòmica i que, per tant, persegueix el benefici. De manera molt bàsica es pot afirmar que en rebre turistes, el benefici econòmic provinent d'aquesta activitat augmenta. Tot i que el turista normalment s'allotja i menja a través del programa, és cert que normalment té un temps designat al lleure. El temps específic depèn del projecte al qual participi, però freqüentment es deixa el cap de setmana lliure perquè els voluntaris puguin visitar el país o la regió on es troben. En altres programes els voluntaris també tenen alguns moments de temps lliure durant la setmana. Durant el temps de lleure, els turistes poden visitar alguns recursos turístics de la zona, com espais patrimonials, museus... A part dels diners que poden deixar en el lloc que visiten, els voluntaris utilitzen mitjans de transport per arribar-hi, que també se'n beneficien econòmicament.

Seguint en l'àmbit turístic, els voluntaris que viatgen a una destinació acostumen a ser els propis promotors d'aquesta una vegada són a casa. Sovint agrada compartir a les xarxes socials o amb els coneguts les experiències que es viuen. Aquest fet ajuda a fer promoció de la bellesa de països o regions que són conegudes per la seva pobresa, tot i ser molt riques en altres àmbits com la cultura.

En general, doncs, aquesta tipologia de turisme suposa una injecció financera a les economies locals, tot i que també resulta molt útil per als projectes la mà d'obra que els voluntaris aporten.

4.2. PERJUDICIS DEL TURISME DE VOLUNTARIATS

Des d'un altre punt de vista, tot i fer-se amb la millor de les intencions, no totes les accions dutes a terme dins el turisme de voluntariats són realment beneficioses. Dins d'aquesta pràctica s'hi troben també molts perjudicis, causats per les males pràctiques, que s'analitzen en aquest apartat del treball. Aquests han estat seleccionats d'una anàlisi d'articles i altres fonts, i seguint diversos criteris: que no fossin molt específics i es donessin en comptades ocasions, que suporessin un dany real per a una o diverses de les parts i que fossin citats en diverses fonts i no només en un article.

4.2.1. PERJUDICIS EN EL VOLUNTARI

Tot i que els perjudicis per al voluntari no són tan nombrosos com els que afecten a les comunitats receptores, és cert que tampoc és tot positiu per a ells. A continuació, s'especifiquen els diversos perjudicis, classificats en dos grans àmbits: socioculturals i econòmics.

Psico-socials i culturals:

A nivell personal, els voluntaris esperen fer dels programes de voluntariat una experiència enriquidora que recordaran tota la vida. Malgrat tot, hi ha voluntaris que es troben perduts en països desconeguts per falta d'organització de l'agència contractada o que poden arribar a trobar-se amb estafes. Un exemple d'estafa en aquesta pràctica implica l'empresa Yes We Help (La Vanguardia, 2018). Aquesta empresa, que es feia passar per ONG, va cobrar 850€ sense comptar vols i altres despeses a joves d'entre 14 i 22 anys amb la promesa d'un programa de voluntariat a Sri Lanka o Ghana. Una vegada allà, els projectes no existien i els joves van ser pràcticament abandonats per l'empresa.

Aquest és un cas extrem, però és un bon exemple per veure d'una manera molt clara les pràctiques que es duen a terme. En aquesta mateixa situació, els programes s'intentaven vendre a través de trucades telefòniques, on els operadors asseguraven haver-hi participat l'any anterior per tal de guanyar-se la confiança dels joves, un fet que no era cert i que suposa publicitat enganyosa. Aquestes pràctiques demostren una falta d'ètica d'algunes organitzacions i una falta de compromís amb totes les parts implicades. Fets com aquests fan que els voluntaris puguin sentir-se insegurs a l'hora de triar una agència amb qui realitzar el programa.

A més a més, com ja s'ha mencionat, molts dels voluntaris són joves i no han viatjat mai al país on van a fer el programa. Aquest desconeixement i la falta d'un acompanyament continuat, que en alguns casos no es dona, causen que el voluntari pugui ser víctima d'altres estafes o que es pugui sentir abandonat.

Pel que fa a l'eficiència del voluntari una vegada al programes, són diversos els articles que parlen de decepció o sentiment d'inutilitat del voluntari en veure que la seva feina ha de ser refeta per persones locals. En ocasions, el voluntari ajuda o construeix cases amb les seves pròpies mans i, en no ser professional o no haver-ho fet mai abans, la seva feina no és prou bona. Per aquest motiu, hi ha persones locals que es dediquen a desmuntar aquestes cases i tornar-les a construir de manera segura. També a nivell psicològic es parla del sentiment d'impotència que se sent en veure com hi ha persones que no tenen els mateixos recursos que el voluntari. Veure que la vida que per un és normal i bàsica no la té tothom i que l'ajuda que pot brindar un voluntari és molt limitada fa que el turista descobreixi una nova realitat que en forces ocasions el fa sentir impotent.

En alguns casos els voluntaris no reben prou informació sobre la destinació o sobre el projecte i el lloc exacte on se'ls allotjarà i viatgen sense l'equipatge necessari. Concretament, en l'enquesta realitzada, un 25,9 % dels participants nega haver rebut suficient informació sobre la destinació. Això en alguns casos els pot ocasionar problemes de salut o simplement dificultats durant l'estada. Hi ha països on és estrictament necessari utilitzar repel·lent de mosquits per evitar la transmissió de malalties o simplement la temperatura o el mal d'alçada poden fer que el voluntari pateixi una mala experiència.

En últim terme, com mencionen Ong, Lockstone-Binney King i Smith (2014), pot arribar a produir-se de manera inconscient una racionalització de la pobresa, ja que els voluntaris poden pensar que els habitants locals són feliços amb el seu nivell de vida i no els cal millorar-lo. Per tant, els voluntaris poden arribar a percebre idees que els porten a acceptar les desigualtats econòmiques i socials.

Econòmics:

A nivell econòmic, un voluntariat internacional suposa una gran quantitat de diners a pagar. En la majoria d'ocasions, el pagament es fa abans del viatge a l'agència o l'intermediari que organitza el programa. Aquest pagament acostuma a incloure la manutenció, l'allotjament, suport durant el viatge i la participació al projecte. En alguns casos s'inclou també una donació al projecte, transport des de l'aeroport al projecte i altres despeses. Cal tenir en compte que la majoria dels països receptors de turisme de voluntariats són països amb un cost de vida molt baix i que, per tant, les manutencions suposen una quantitat molt petita del total. L'allotjament tampoc no acostuma a tenir un preu elevat, ja que la majoria de projectes tenen ja un espai per als voluntaris o se'ls allotja en altres espais que no suposen un gran cost.

Cal destacar que hi ha programes on no s'especifica quina porció del cost va destinada a cobrir cadascuna de les despeses o en què s'explica de forma molt genèrica. Per exemple, si s'observen els programes de Cooperatour o de Cooperating Volunteers que es troben a les seves pàgines web, es pot veure el preu total de l'estada i què s'hi inclou. Per tal de veure un desglossament total del preu, caldria preguntar directament a l'organització. Per aquest motiu, en moltes ocasions el voluntari paga amb desconeixement de a què van destinats els seus diners.

4.2.2. PERJUDICIS EN LA COMUNITAT LOCAL

Com s'ha expressat anteriorment, la majoria dels perjudicis d'aquesta activitat turística danyen directament les comunitats locals. A continuació, s'expliquen els danys genèrics que poden resultar d'aquesta pràctica, així com la seva causa, de la qual es parlarà amb més èmfasi a l'apartat de males pràctiques.

Psico-socials i culturals:

Com a fet general dins de l'àmbit psico-social, el turisme de voluntariats provoca que les comunitats receptores pateixin el "complex del salvador blanc", un concepte utilitzat per primera vegada per l'escriptor Teju Cole (2012). Aquest fet es dona per la sensació que els europeus o nord-americans fan voluntariats que "salven" a les comunitats més vulnerables. També per aquest complex, les comunitats locals se senten inferiors i el seu creixement es complica. La seva dificultat de desenvolupament es produeix per la dependència que es crea de les organitzacions que volen ajudar, fet que acaba sent contraproductiu si tenim en compte que l'objectiu a llarg termini de l'ajuda internacional és que les comunitats siguin autosuficients (Sin, 2010). El complex del salvador blanc, que té relació amb l'esclavitud i la colonització, suposa una visió racista del món, ja que es pressuposa que les persones de raça blanca tenen la capacitat i són els únics que poden fer que la resta creixi i es desenvolupi, com si tinguessin una posició de poder superior als altres països. A nivell històric s'ha creat una visió que mostra l'home blanc com al civilitzat i el negre com al salvatge que necessita d'algú que l'ensenyi a desenvolupar-se. Les pràctiques de turisme de voluntariats, encara a dia d'avui, acostumen a seguir aquest patró. Es creu que la manera de fer d'Europa o Amèrica del Nord és la bona i que la resta de continents han d'aprendre a desenvolupar-se i créixer de la mateixa manera. Aquesta visió racista pot afectar l'autoestima de les comunitats, igual que pot ser vista com una forma de neo-colonialisme (Raymond & Hall, 2008).

L'any 2010, Sin mencionava la possibilitat que algunes organitzacions es veiessin temptades a crear programes i productes per satisfer la demanda creixent de turisme de voluntariats. Una de les conseqüències d'aquest augment en l'interès d'aquesta tipologia de viatges ha provocat fenòmens com el cas dels orfenats de Cambodja, que han crescut en nombre i s'hi troben menors que no són orfes. Els nens provenen de famílies pobres a les que es promet tenir-ne cura i són utilitzats per crear projectes que no es basen en les necessitats de la comunitat local. Aquesta pràctica provoca la separació de famílies i fa que els nens no es desenvolupin de la mateixa manera que ho farien amb els seus familiars. El fet que els voluntaris només hi passin una curta temporada els provoca un sentiment d'abandonament constant a causa dels nexes afectius que s'hi creen i això els pot dur a tenir dificultats a llarg termini a l'hora de relacionar-se. En aquesta pràctica també s'utilitzen els menors per atraure més voluntaris fent ús de la seva imatge i la seva situació de pobresa.

Els drets dels infants també queden vulnerats per la publicació, per part dels voluntaris i les organitzacions o entitats intermediàries, de fotografies a les xarxes socials sense autorització d'un tutor legal.

Concretament en el tema de la fotografia, un altre fet que es dona és la publicació de fotografies sense permís, també amb adults, o la fotografia poc o gens ètica. En moltes ocasions, les persones amb qui o a qui es fan les fotos no saben quin ús se'n farà ni tenen constància de que aquestes fotos poden ser publicades, ja que tenen poca consciència dels seus drets. És cert que en cap moment els voluntaris fan cap acció malintencionada però aquests fets demostren que la falta de formació i preparació d'aquests pot ser molt perjudicial.

Enviar voluntaris sense formació també provoca en algunes ocasions un malbaratament d'esforços, ja que cal que una vegada al projecte els ensenyin les tasques que realitzaran i, en ocasions, no es facin de manera correcta. Per exemple, un 21,4 % dels enquestats no van rebre una formació, ni tan sols a la destinació. En algunes situacions, tal com relata l'escriptora i comunicadora Dorinda Elliott (2013) en un article periodístic, hi ha treballadors locals que desmunten la feina dels voluntaris i la refan de manera correcta durant la nit. No es pot saber si, en aquest cas, se'ls paga per refer la feina, però si fos així també s'estarien malbaratant els recursos econòmics del projecte en fer la feina dues vegades. De la despesa econòmica, però, se'n parla amb més profunditat més endavant.

El fet de portar voluntaris a realitzar certes tasques provoca en molts casos una reducció dels llocs de treball. Aquesta pràctica sovint comporta que relativament pocs treballadors locals siguin contractats per treballar en aquest camp (Wearing, 2001). És cert que molts dels projectes no poden permetre's pagar a habitants locals per fer les tasques, però en algunes ocasions sí que seria possible i no es fa perquè un voluntari ja cobreix aquell lloc. Aquesta pràctica provoca menys formació de treballadors locals, ja que si no hi hagués voluntaris, se'ls hauria de formar per realitzar les tasques. La falta de formació contribueix en la dificultat de desenvolupament i creixement de les comunitats i, per tant, impedeix arribar a l'objectiu principal de la cooperació per al desenvolupament. De tota manera, els voluntaris que realitzen les tasques també tenen, en gran part de les situacions, una falta de formació i se'ls deixa fer tasques per a les que als seus països d'origen se'ls consideraria no qualificats: estudiants de qualsevol carrera fent de professors, estudiants de medicina posant punts de sutura o ajudant en parts, persones sense coneixements construint cases...

La curta durada dels programes que es realitzen dins el turisme de voluntariats provoca també altres perjudicis a part del sentiment d'abandonament que s'ha comentat anteriorment. El fet que no hi hagi sempre les mateixes persones fa que cada vegada que arriba un nou grup de voluntaris calgui explicar-ho tot de zero i ajudar-los a integrar-se i acostumar-se. Una vegada aquests voluntaris ja s'han adaptat a la situació i coneixen les tasques, marxen i ve un nou grup que comença de zero. Aquest procés provoca una falta de seguiment dels projectes que en projectes d'educació pot portar a una falta de pla d'estudis, que se'ls ensenyin els mateixos conceptes cada vegada que arriba un grup nou, que no s'identifiquin alumnes amb problemes de trastorns de l'atenció... Aquest canvi dels voluntaris tant sovint fa que idees que es podrien realitzar en molt poc temps es converteixin en projectes més llargs. Els mateixos projectes depenen en moltes ocasions de l'arribada de voluntaris o de la injecció de diners basada en donacions per poder tenir els recursos necessaris per dur-los a terme. La dependència total de l'arribada de voluntaris pot convertir-los en projectes a mig acabar i abandonats si l'interès de voluntaris potencials no és suficient.

En el cas dels projectes acabats, la falta d'un seguiment i manteniment fa que en molts casos s'abandonin. En algunes ocasions també es creen projectes no adaptats a les necessitats reals de les comunitats, tal com explica l'educadora i voluntària Daniela Papi (2012) durant una conferència, on relata la seva experiència de construcció d'una escola que no es va utilitzar. Aquests projectes acaben abandonant-se i no essent útils per la falta de coneixement de la comunitat on es treballa i la falta de cooperació.

Els programes de voluntariat, tot i ser molt freqüents, no es duen a terme a tot arreu i són limitats segons els recursos disponibles. Aquestes limitacions poden provocar desigualtats socials dins la mateixa comunitat a l'hora de beneficiar-ne només a una part. Per exemple, Elliott (2013) explica la seva experiència a Haití, on els voluntaris construïen cases per als habitants locals després d'una catàstrofe natural. A l'hora de repartir aquestes cases es van crear gelosies entre els habitants perquè, com és evident tots en volien ser els beneficiats i encara no hi havia cases per a totes les famílies. Per tant, el fet que els programes tinguin limitacions i només beneficiïn una part de la població pot danyar la bona convivència entre els veïns i, en ocasions, pot provocar problemes de seguretat.

A nivell cultural, el turisme de voluntariats, tot i ser una tipologia de turisme i, per tant, suposar una visita a un lloc fora de la zona de confort del turista, suposa també centrar-se en països amb pocs recursos. D'aquesta manera, en moltes ocasions, es deixa de banda la cultura tant rica d'alguns d'aquests països i es focalitza tota l'atenció en aspectes com la pobresa o el baix nivell de desenvolupament. Això fa que, tot i que els països tinguin un gran nombre d'arribades, aquestes no valorin tant la part cultural i el valor dels recursos culturals o naturals del país. Aquest enfocament cap a la pobresa també es troba present en la publicitat dels països, ja que molts d'ells són més promoguts per la seva pobresa i per programes solidaris i no per la cultura diversa i poc coneguda que tenen. Aquests fets provoquen una falta de posada en valor de les cultures locals.

Econòmics:

Els recursos que es destinen a programes solidaris són escassos i limitats. Com a resultat els projectes es duen a terme en comptagotes i només quan aquests recursos són suficients.

La inversió en projectes que acaben fracassant per falta d'interès de voluntariats potencials suposa, a part d'un projecte abandonat, un malbaratament de recursos econòmics que es podrien utilitzar en altres idees. Aquesta despesa innecessària també es dona en aquelles idees no adaptades a la comunitat, que suposen també uns fons mal invertits. Un exemple és el cas de Daniela Papi, que com s'ha comentat anteriorment, va col·laborar a construir una escola sense adonar-se que no s'utilitzaria. Aquest fet va ser causat per una falta de planificació o cooperació amb la comunitat local. Es pot suposar que la intenció a l'hora de dur a terme una inversió sempre és bona però pot ser que hi hagi certes motivacions ocultes o inconscients darrere d'aquests actes? Els mateixos locals, segons explica Papi, els preguntaven sobre les seves ganes de construir edificis i posar-los el seu propi nom.

Anteriorment també s'ha mencionat el fet que hi hagi treballadors locals refent les feines mal fetes dels voluntaris. Això pot provocar, també, que s'utilitzin recursos materials dues vegades en la mateixa tasca i que sigui necessari pagar perquè algú la refaci.

La mà d'obra local també suposa una inversió més barata que el viatge dels voluntaris, la seva manutenció i el seu allotjament. És cert que aquestes despeses les paga el voluntari, però cal considerar com es multiplicaria el nombre de projectes que es podrien dur a terme si el voluntari fes una donació d'aquesta quantitat enlloc de fer un voluntariat internacional. Per exemple, una estada de 15 dies en un projecte de Cooperatour al Nepal té un preu de 990 € més el preu del vol. Si aquests diners es destinessin directament a donacions, probablement es podrien fer moltes més tasques amb la mateixa inversió. És cert, però, que es perdria la part del turisme i la pràctica ja no seria la mateixa, però seria més fàcil assolir l'objectiu de les organitzacions d'ajudar les comunitats locals. Per tant, el fet que els voluntaris facin les tasques provoca que siguin projectes més costosos i que es necessitin més voluntaris per una tasca que els habitants locals farien més ràpid i amb un cost més baix. La mateixa inversió, per tant, donaria per poder fer més projectes.

A més, el fet que en ocasions els voluntaris s'allotgin al propi projecte o en cases de locals, causa que aquests no gastin en allotjaments adreçats a turistes. L'allotjament és un factor clau en el món del turisme, així com la restauració, que sovint prové de la mateixa organització. Aquests dos sectors econòmics —l'allotjament i la restauració— són molt importants en l'àmbit del turisme. El fet que alguns dels turistes que visiten un país en desenvolupament no s'allotgin o consumeixin en establiments locals perjudica de manera clara l'economia de la regió. De la mateixa manera, aquest fet dificulta el seu creixement, ja que no s'incentiva el desenvolupament empresarial ni genera llocs de treball. Es pot considerar, per tant, que aquest problema suposa un bloqueig per a l'evolució econòmica i social de les regions en qüestió. El turisme és un sector que podria ajudar a aquests països a desenvolupar-se i sortir de la pobresa, però pràctiques com aquestes impedeixen que els beneficis siguin més alts.

El fet d'utilitzar voluntaris per fer tasques que podrien fer membres de la comunitat a canvi d'un sou provoca una ocupació de llocs de treball que en ocasions és innecessària. Aquesta reducció dels llocs de treballs disponibles genera una falta d'oportunitats laborals per als residents i limita el creixement econòmic del país o la regió.

El turisme de voluntariats també pot col·laborar a la destrucció de certs mercats locals. En el moment en què un grup de voluntaris abasteix una comunitat amb filtres d'aigua o amb sabates, els mercats locals d'aquests productes o de productes que els poden substituir veuen caure les seves vendes.

Per finalitzar, cal remarcar que sovint una part del que paguen els voluntaris es destina a l'agència o entitat intermediària. Entre aquesta part de la despesa i la manutenció, allotjament i altres serveis que es donen als voluntaris, es pot deduir que la inversió econòmica en la comunitat local és molt escassa. Sí que és cert, però, que —com ja s'ha explicat—, algunes organitzacions destinen una part dels diners que paguen els voluntaris a fer una donació al projecte. És el cas, per exemple, de Kuskaya Barcelona, de la que es parlarà amb més profunditat més endavant.

4.3. MALES PRÀCTIQUES EN TURISME DE VOLUNTARIATS

Al ser una activitat solidària i no obligatòria, es dona per suposat que la realització de voluntariats internacionals és principalment beneficiosa per a les dues parts participants. Així i tot, hi ha certes pràctiques que poden causar més danys que profit. La majoria d'elles han estat mencionades en altres seccions del treball, però en fa falta un aprofundiment per veure les causes i els danys que provoquen.

Una de les tipologies més perilloses o amb més danys dins del turisme de voluntariats són els programes en orfenats. El nombre d'orfenats s'ha vist incrementat tot i no augmentar el nombre de nens orfes, perquè és una pràctica amb força demanda i no hi ha suficient oferta. Per tant, es produeix una situació en què la demanda del mercat passa per davant de les necessitats i, en conseqüència, aquestes no es posen en primer lloc. Tal com diuen Ong i King (2014), "aquest fet podria provocar un desencant de la comunitat d'acollida amb l'efectivitat i la utilitat dels programes de turisme voluntaris, tancant així una via per al desenvolupament futur". En altres paraules, els residents podrien perdre la il·lusió en aquests projectes i deixar de confiar-hi.

Els infants que es troben als orfenats sovint provenen de famílies pobres que no tenen recursos per mantenir-los en bones condicions, així que en sentir la proposta de què un centre amb més recursos cuidi dels seus infants no dubten en acceptar. Aquests nens són separats de la seva família i internats. La denominació d'"orfenats" que se'ls dona a aquests centres no és l'adequada, ja que la majoria dels nens tenen un o els dos progenitors amb vida. A més a més, les condicions en la majoria d'aquests edificis tampoc no són ideals pel fet de construir-se a base de donacions i sense grans fons. Molts centres disposen d'un sol dormitori per a tots els nens, una cuina pobre, una mala dieta...

Els nens pateixen sovint un sentiment d'abandonament, com s'ha dit anteriorment, pels curts períodes de temps que passen amb els voluntaris. Per exemple, només un 10,7 % dels enquestats declaren haver passat més d'un mes al projecte. La resta de participants hi van passar períodes d'entre dues setmanes i un mes. A part de les estades curtes i els forts lligams amb els voluntaris, la majoria dels nous nens no tenen cap tipus de formació per tenir contacte amb nens o fer-los classes, activitat que molt sovint se'ls permet fer. En els seus respectius països, aquests participants no tenen la formació o titulació suficient per treballar amb persones vulnerables.

L'any 2014, un article de la periodista Laura Villadiego denunciava diverses pràctiques perjudicials en aquests centres amb menors. Per tal d'entretenir als voluntaris i, en alguns casos a turistes d'altres tipologies, s'obliga als nens a entretenir-los ballant danses tradicionals. Podem dir, doncs, que són víctimes d'explotació infantil. En ocasions també s'ha mostrat la part més fosca d'aquest mercat amb opinions que asseguruen que alguns dels menors són víctimes d'abusos sexuals a causa del poc control que es fa dels turistes i visitants i també per part dels propis gerents dels centres.

D'aquesta manera, els orfenats engloben diverses males pràctiques: contacte amb nens per part de voluntaris sense la formació adequada, estades curtes dels visitants, explotació infantil, adaptació de l'oferta a la demanda amb pràctiques poc ètiques, denominació d'orfenats a centres que no ho són i abusos a menors.

Explorant altres pràctiques amb implicació de menors, com són els projectes d'educació, podem veure-hi aquestes males pràctiques, però també d'altres. La utilització de voluntaris com a pilar fonamental del projecte crea una falta d'estabilitat en aquest i una falta de seguiment. En el cas de les escoles, col·locar cada setmana a un voluntari diferent que faci de professor provoca una falta de professors en certes èpoques de l'any, així com una manca d'un pla d'estudis o d'una atenció més personalitzada. Si cada voluntari només passa uns dies amb els nens és molt difícil que es puguin veure les dificultats individuals de cada alumne i adaptar-hi el que se'ls ensenya. La falta d'un pla d'estudis també fa que se'ls ensenyi diverses vegades el mateix i hi hagi altres conceptes que mai se'ls expliqui. Aquests alumnes haurien de poder tenir un responsable que els conegués i pogués decidir què cal que aprenguin i com ensenyar-ho segons les seves necessitats específiques. Aquesta falta d'un professional fent-ne el seguiment fa que no hi hagi una planificació de les tasques que cal realitzar.

En aquest mateix exemple, podem detectar també la problemàtica dels voluntaris sense formació, ja que les tècniques d'educació són concretes i no les pot desenvolupar de manera correcta una persona sense els estudis i la titulació adequada. Les estades curtes també provoquen una mancança de coneixement dels alumnes i els continguts que els cal aprendre. També s'adapta l'oferta a la demanda. Com va comentar David Pratdesaba, director de projectes de Cooperatour, a l'entrevista realitzada, hi ha projectes en què els nens són a classe en període de vacances només perquè els voluntaris, a qui se'ls ha promès fer-los classes, puguin fer realitat el seu propòsit.

Una de les pràctiques més freqüents és l'ocupació de llocs de treball dels habitants locals, lligada a la utilització de voluntaris com a pilars dels projectes. La pobresa d'aquests països comporta una falta d'oportunitats per als treballadors locals i, en certes ocasions, els voluntaris poden reduir també aquestes oportunitats. Hi ha projectes en què el pressupost no és suficient per contractar personal, així que l'única opció que es té és basar-lo en els voluntaris. Així i tot, en moltes ocasions els voluntaris són utilitzats per suplir a persones locals a qui sí que es podria pagar.

La falta de seguiment i planificació mencionada anteriorment també és una mala pràctica recurrent que perjudica a les comunitats, però fa que els projectes puguin acabar essent inútils, ja que, de vegades deriven en una falta de manteniment. Els projectes sense suficient utilitat provenen també d'una falta de coneixement de la comunitat local per part de les organitzacions estrangeres. En venir d'altres països i no preocupar-se d'integrar-se en la societat local o fer estudis de les seves necessitats, les organitzacions estrangeres elaboren plans que no s'ajusten a les necessitats o la cultura local. En ocasions, es creen projectes amb bona intenció que acaben no essent utilitzats perquè no s'adapten a la comunitat: edificis per escoles sense recursos per a professors, forns moderns que consumeixen massa llenya, filtradors d'aigua elèctrics més utilitzats per voluntaris que per habitants locals... Aquests fets es produeixen per una falta de coordinació entre les entitats estrangeres i les del propi país i per la falta d'estudis de les organitzacions estrangeres sobre la comunitat local. No hi ha ningú que conegui millor les necessitats de les comunitats locals que elles mateixes, així que haurien de ser les que decidissin com es poden cobrir. Inculcar unes solucions que són útils a Europa o Amèrica del Nord no té perquè resultar en països amb cultures i recursos molt diferents.

Aquest últim punt té relació amb una altra mala pràctica: enviar els voluntaris sense coneixement de la cultura local, la història, les tradicions... Tal com diu Ossob Mohamud (2013), en un article periodístic publicat a The Guardian, aquesta pràctica condueix a una relació superficial que crea més diferències. En aquesta situació, el voluntari es converteix en un donant benèvol i la comunitat en els receptors de caritat que estaran sempre agraïts, fet que es coneix —com ja s'ha exposat en altres apartats— com el complex del salvador blanc, i que debilita l'autoestima de la comunitat autòctona, així com el seu creixement. També es pot relacionar amb el paternalisme blanc. El paternalisme es descriu al portal enciclopèdia.cat de la següent manera:

Relació de tipus jeràrquic que es regeix segons el model de la relació paternofilial tradicional, i en la qual el dominat deu a qui el domina obediència, respecte i afecte, i el dominant li ofereix en canvi seguretat, protecció i afecte recolzats en la seva autoritat.

En aquest cas, el "dominat" seria la comunitat local i el "dominant" seria el voluntari o els països desenvolupats en general. Aquesta relació debilita el creixement de les comunitats dels països en desenvolupament i fa que la seva autoestima es vegi perjudicada.

Tot i que els projectes de voluntariat són ideats per ajudar, és cert que pocs d'ells són a llarg termini. La majoria dels projectes es realitzen de manera puntual i, en cert moment, els recursos per mantenir-los s'acaben o ja no s'adapten a les necessitats del moment. A més a més, els projectes a curt termini cobreixen una necessitat del moment, però no poden canviar el nivell de vida de la població ni en redueixen la seva pobresa. És evident que els fons no són suficients per millorar la seva qualitat de vida de forma definitiva, però els projectes temporals provoquen una pèrdua de recursos que es podrien utilitzar en altres pràctiques que tinguessin repercussió a la llarga, com l'intercanvi de coneixement, la formació...

Per tal d'obtenir voluntaris, com en qualsevol altre sector turístic, les agències especialitzades i, en ocasions, les organitzacions, utilitzen tècniques de màrqueting per crear expectatives als interessats. Aquestes accions de màrqueting suposen un gran impacte en allò que el voluntari espera del programa en el qual participa. Com s'ha explicat anteriorment, en ocasions el llenguatge utilitzat per les entitats no és l'adequat; com anomenar *orfenat* el que realment no ho és. A banda de no ser adequat, en una pràctica que implica comunitats i grups vulnerables, el llenguatge poc clar o la falta d'informació de fàcil accés pot generar confusions, així com una falta de transparència. Per exemple, diferenciar les empreses de les organitzacions sense ànim de lucre o saber on aniran destinats concretament els diners que paga és difícil i suposa un esforç per part del voluntari. En algunes pàgines web la informació referent a la tipologia d'entitat es troba fent una recerca més profunda i, per tant, no sempre es pot detectar a primer cop d'ull. Com també s'ha detallat anteriorment, a les pàgines web dels programes sovint hi ha el preu d'aquest, així com la durada i els serveis que inclou, però en cas de voler saber exactament el desglossament d'aquesta quantitat cal preguntar directament a l'organització. Normalment aquesta dada sí que s'acaba donant, però és possible que el voluntari hagi d'insistir per conèixer-la.

La utilització de menors en promoció suposa una vulneració dels seus drets d'imatge, ja que en la majoria d'ocasions són fotografies que han realitzat voluntaris sense el consentiment del tutor legal dels menors. Aquestes imatges són publicades a xarxes socials i pàgines web sense que ningú n'hagi autoritzat la distribució ni la realització.

La fotografia no ètica ha suposat un debat força important recentment. Són molts els famosos o *influencers* que han visitat països exòtics i han volgut posar el seu granet de sorra per ajudar les comunitats locals. En algunes d'aquestes ocasions ho han compartit a les xarxes socials i han estat receptors de moltes crítiques. A més a més, les persones presents en les fotografies són desconegudes de la finalitat d'aquestes i d'on es poden arribar a publicar. Radi-Aid és una campanya de sensibilització anual de la Norwegian Students' and Academics' Assistance Fund (SAIH). L'any 2017, en col·laboració amb un compte d'instagram (@barbiesavior) que fa una crítica del mateix estil, van realitzar una guia anomenada *How to communicate the world? A social media guide for volunteers and travelers*. Aquesta campanya anava acompanyada d'un vídeo que mostrava, de manera exagerada, algunes de les pràctiques que es duen a terme de manera poc conscient. En moltes ocasions les fotografies fetes pels voluntaris es consideren superficials, ja que mostren persones amb qui el turista no ha tingut cap tipus de contacte o el contacte ha estat mínim. També es fotografien situacions molt personals (com per exemple fotografiar a malalts o persones que viuen en condicions molt precàries) sense cap tipus de respecte. Els habitants locals no mereixen el mateix respecte que els del país de residència del voluntari? Quin és el motiu que empeny el voluntari a protagonitzar aquests actes quan viatja a un país pobre quan, en canvi, als seus països estan regulats per lleis?

Finalment, la falta d'una relació a llarg termini entre el voluntari i l'organització provoca que el viatge de voluntariat suposi un fet aïllat en la vida del voluntari i que, en moltes ocasions, no canviï la seva manera de veure el món a llarg termini. Aquest fet demostra que el viatge es fa per satisfer les necessitats pròpies del participant i no tant de manera vocacional, ja que si fos així, la relació seria més llarga i hi hauria més accions en què l'organització i el voluntari poguessin cooperar. També durant aquests viatges es crea un vincle amb la comunitat local que, una vegada el voluntari torna a casa, sovint es trenca. A què és degut aquest fet? El voluntari no té interès a seguir ajudant els residents una vegada deixa el projecte? És probable que aquesta falta d'interès mostri la diferència entre les necessitat i els desitjos de les dues parts. El compromís del voluntari, en moltes ocasions, s'acaba una vegada torna a casa, així que es pot veure que el seu principal interès era simplement la realització del viatge de voluntariat. D'altra banda, la comunitat local té un objectiu i interès molt més profund i a llarg termini com és intentar sobreviure de la millor manera possible.

4.4. POSSIBLES MILLORES

El turisme de voluntariats té com a objectiu "ajudar" o treballar per a organitzacions benèfiques o solidàries a la destinació on viatja. Aquest objectiu, per tant, expressa els beneficis que els participants d'aquesta pràctica volen aportar a la comunitat local. Així i tot, com s'ha mostrat a l'apartat anterior, hi ha una sèrie de males pràctiques que li resten eficiència i provoquen els perjudicis citats i explicats també amb anterioritat. Com va dir Chloé Sanguinetti a l'entrevista realitzada, en la seva experiència personal ha vist moltes organitzacions i probablement només un parell d'elles aportaven beneficis i eren realment positives per a la comunitat local. Per tal de capgirar aquesta situació, cal aplicar unes millores per fer que aquests programes tinguin només els beneficis pels quals van ser creats.

En apartats anteriors s'ha parlat de manuals de bones pràctiques, certificacions i controls de qualitat. Aquestes eines ajuden a què una pràctica sigui més controlada i regulada i que, per tant, s'hi pugui aplicar millores on es vagi requerint. En el cas dels manuals de bones pràctiques, com ja s'ha explicat anteriorment, el Fòrum Internacional pel Voluntariat en el Desenvolupament va publicar l'any 2019 *The Global Standards for Volunteering for Development* que, tot i necessitar més reflexió i evolució, suposa un bon inici per conscienciar i controlar les pràctiques. Tot i això, aquest manual és d'aplicació voluntària i suposa un canvi només per a les organitzacions que el vulguin seguir. La mateixa tasca es podria dur a terme a través de codis ètics, sempre que aquests fossin d'obligat compliment per a les organitzacions, entitats, empreses i voluntaris.

Aquests manuals de bones pràctiques i codis ètics haurien de ser utilitzats pels diversos actors implicats en el turisme de voluntariat: els governs, les agències, les organitzacions, els turistes voluntaris... Aquesta necessitat existeix en qualsevol àmbit, però en tractar-se de pràctiques amb comunitats i grups socials més vulnerables, com els infants, resulta encara més essencial.

A través de les entrevistes a Iris Piñol i David Pratdesaba s'ha pogut veure la dificultat que tenen les organitzacions intermediàries per decidir amb quins projectes col·laborar. Les dues organitzacions fan una recerca inicial, visiten el projecte i mantenen contacte freqüent amb aquells qui el gestionen per tal d'assegurar-se que el projecte segueix tenint les mateixes característiques i objectius que a l'inici. Així i tot, el director de projectes de Cooperatour assegura haver-se trobat amb algun projecte que duia a terme pràctiques perjudicials.

Per facilitar aquesta selecció i per assegurar als voluntaris que els projectes que visiten són èticament viables i respectuosos, seria útil la creació d'una certificació de projectes de voluntariat. Per tal que les organitzacions el poguessin obtenir caldria que seguissin uns requisits que haurien de començar per la transparència total. Aquesta transparència és essencial per poder veure que tot el benefici obtingut s'inverteix en la comunitat local i en la supervivència i realització del projecte en qüestió.

Tot i que s'arribés a un consens de quines són les pràctiques que cal canviar i cap on encarar-les, el canvi més gran arribaria amb la creació d'un conveni internacional que regulés aquest tipus d'activitats. La manca de legislació en alguns països i la falta d'ètica d'algunes empreses faria difícil una aplicació generalitzada de les bones pràctiques proposades.

Per poder revertir els perjudicis i les males pràctiques exposades en aquest treball, caldria exigir a les organitzacions intermediàries o en contacte amb voluntaris potencials el següent:

- ✓ En programes amb contacte amb nens, acceptar només a voluntaris amb formació en el camp i que es comprometin a una estada més perllongada.
- ✓ Treballar només amb projectes creats per persones locals, ja que ells saben millor el que necessiten. Cooperar amb ells sense imposar la manera de fer dels països emissors.
- ✓ Conèixer i analitzar de manera profunda els projectes locals amb qui es treballa: saber-ne els beneficis i a on es destinen, els objectius, com es treballa...
- ✓ En projectes on s'involucrin menors, posar especial atenció en l'origen d'aquests i en el fet que els beneficis es destinin a millorar la seva qualitat de vida. Evitar la separació de famílies per sobre de tot.
- ✓ Adaptar l'oferta a les necessitats reals de les comunitats locals i no a la demanda. No crear programes només per cobrir la demanda.
- ✓ Col·laborar amb projectes on sempre hi hagi persones locals contractades per tal que se'n faci sempre un seguiment i una planificació de les tasques.
- ✓ Distribuir voluntaris assignant tasques de suport sense fer que siguin el centre del projecte. Els projectes han de poder tirar endavant sense ells i suposar també llocs de treball per a persones de la zona.
- ✓ Assignar els voluntaris en projectes on no hi ha suficient pressupost per pagar a treballadors locals. Els voluntaris no han de suposar una reducció de llocs de treball.
- ✓ Seleccionar els voluntaris segons la seva formació per assegurar-se la màxima eficiència una vegada al projecte.
- ✓ Formar els voluntaris abans del viatge per endinsar-los en la cultura de la destinació i en el respecte per aquesta.
- ✓ Informar el voluntari abans del viatge de què és la fotografia no ètica, així com altres pràctiques que cal evitar.
- ✓ Acompanyar i donar suport de manera continuada al voluntari durant l'experiència, per tal que aquest no se senti desinformat ni abandonat per part de l'agència o organització.

- ✓ Conscienciar els participants de les diverses pràctiques que poden adoptar una vegada a casa per seguir ajudant i que el viatge no sigui només un fet aïllat en la seva vida.
- ✓ Cooperar amb projectes a llarg termini i que no cobreixin només les necessitats momentànies de la comunitat.
- ✓ Realitzar un màrqueting real, ètic, clar i respectuós. No utilitzar fotografies de menors sense un permís del seu tutor legal, o d'adults sense el seu propi permís i sense informar-los de l'objectiu de les imatges.
- ✓ Comprometre's a llarg termini amb la comunitat local i assegurar-se que es fa un seguiment i manteniment adequat del projecte una vegada acabat.

Un exemple d'organització que ha aplicat algunes d'aquestes pràctiques i que té el desig de realitzar uns programes de voluntariat més ètics és Kuskaya Barcelona. Tot seguit s'exposa, a través de l'entrevista realitzada i de l'experiència personal, la manera de treballar de l'entitat, així com els seus objectius i valors.

El cas Kuskaya Barcelona

Kuskaya Barcelona és una organització catalana que busca fomentar els intercanvis culturals entre persones de diferents països. Després d'haver entrevistat Iris Piñol, una de les dues cofundadores de l'organització, s'ha cregut important posar èmfasi en aquesta organització per la consciència que mostra en relació als perjudicis del turisme de voluntariat i per la voluntat de modificar-los. Els seus objectius inclouen dotar els participants de visió crítica, tant de la cooperació, com del desenvolupament i la globalització en general.

Per tal d'arribar a aquests objectius, l'organització realitza plataformes de conscienciació. Aquestes consisteixen en formacions on es coneixen els companys amb qui es viatjarà i algunes característiques de la destinació. En aquestes xerrades es reflexiona principalment sobre les desigualtats en les relacions entre països, centrant-se en temes com els drets humans, el relativisme cultural, el respecte mediambiental, les migracions, les desigualtats de gènere...

Durant els mesos de juliol, agost i setembre es realitzen les convivències interculturals: estades de tres setmanes en grups de quatre a deu persones en comunitats locals de països perifèrics. Actualment, Kuskaya Barcelona té cooperants a Perú, Costa Rica, Marroc i Senegal i tots els projectes han estat visitats anteriorment per l'organització. L'objectiu de les convivències és el de generar un intercanvi cultural entre el visitant i el receptor en què cap de les dues cultures estigui per sobre de l'altra. Els projectes són ideats i creats per persones locals i es vol fomentar el fet que les comunitats saben el que necessiten millor que organitzacions que venen de fora. Aproximadament al mes d'octubre, s'organitza una sessió per tal de compartir l'experiència i valorar diversos conceptes.

En crear aquest projecte, les fundadores van establir uns requisits mínims que volien complir: realitzar una formació prèvia a les convivències interculturals, treballar només amb projectes creats per persones locals, que la majoria o totes les persones que treballin amb contracte al projecte siguin part de la comunitat, haver viatjat i conèixer personalment des de l'organització tots els projectes i fer una trobada després de les convivències per rebre un *feedback* i poder fer una avaluació també amb els projectes. Aquest retorn és una part essencial del que Kuskaya anomena "cicle de consciència" i que vol fer que els voluntaris no deixin de formar-se i, com diu Piñol: "que vulguin fer un canvi a nivell individual que tingui un impacte local i global".

D'aquesta manera, Kuskaya Barcelona compleix diversos dels requisits mencionats recentment que ajuden a revertir els perjudicis que provenen de les males pràctiques del turisme de voluntariats. A part dels que apliquen a l'hora de seleccionar els projectes amb qui cooperar, la formació que reben els voluntaris abans del viatge és molt valuosa. Aquesta formació es realitza a través de xerrades de representants d'associacions que lluiten en diversos àmbits de la desigualtat social. Un exemple dels temes que s'hi tracta és la fotografia ètica. Això fa que, una vegada a la destinació, el voluntari es qüestionari si les fotografies que fa són respectuoses i no protagonitzi males pràctiques en aquest àmbit.

D'altra banda, i com moltes altres entitats ja fan, l'organització ofereix un seguiment continuat per tal que el voluntari se senti el seu suport en tot moment. També a l'hora de tornar, el *feedback* del voluntari es té molt en compte i es comparteix en una reunió on les co-fundadores l'insten a donar la seva opinió. A més del voluntari, les responsables de l'organització també es posen en contacte amb els encarregats del projecte per saber-ne la seva experiència.

Per experiència personal en el programa al Perú que ofereix Kuskaya Barcelona, es pot afirmar en aquest treball que els voluntaris realitzen tasques de suport juntament amb els encarregats i treballadors del projecte. A més, les tasques assignades no necessiten una formació prèvia. Aquests són altres dels requisits que cal aplicar una vegada el voluntari és sobre el terreny.

Durant l'entrevista també es va parlar de les futures millores que els cal aplicar, ja que volen ser crítiques i és cert que els programes no compleixen totes les bones pràctiques proposades. Per part de les fundadores, es considera necessari treballar més en la tornada dels participants per poder fer canvis a nivell local que afectin a nivell global. També volen analitzar més profundament l'impacte del voluntari i veure que el projecte local segueix tenint els mateixos objectius amb el pas del temps.

A nivell personal, una vegada realitzat el viatge vaig sentir la necessitat de preguntar sobre el desglossament del preu. Tot i haver entregat els diners directament a l'organització local, mai se m'havia arribat a dir quina quantitat anava destinada a cada concepte. Per tant, considero com a fet important que cal millorar la informació oferta abans del viatge. Cal dir també que el sentiment a l'hora de tornar a casa va ser totalment oposat al que havien tingut molts dels participants de l'enquesta feta en el marc d'aquest treball. De fet, mentre el 89,3 % dels enquestats van afirmar tenir la sensació que la seva tasca havia estat útil, jo vaig tornar amb la sensació que el benefici havia estat més per mi, al conèixer una altra cultura, que no tant pel projecte. Probablement, aquest fet va ser degut a la formació que vam rebre abans del viatge, que ens va ajudar a veure de manera més crítica tota l'experiència.

Com a conseqüència de tots aquests fets i percepcions, es pot dir que Kuskaya Barcelona ha fet un pas endavant cap al desenvolupament ètic del turisme de voluntariats. Així i tot, encara falta per millorar i caldria analitzar fins a quin punt els beneficis per a la comunitat local dels seus programes van més enllà del profit econòmic.

Qualsevol de les propostes exposades anteriorment (manuals de bones pràctiques, codis ètics, controls de qualitat i certificacions) ajuda molt a regular qualsevol pràctica i seria molt útil per revertir les males pràctiques explicades en aquest treball. No obstant això, l'únic canvi que resultaria realment significatiu i, probablement definitiu, seria la creació d'una regulació internacional dels projectes de voluntariat i les organitzacions que els gestionen o en capten els voluntaris. És cert, com s'ha dit en l'apartat sobre el tema, que alguns països ja disposen d'una legislació específica i exhaustiva en aquest àmbit. Cal tenir en compte, però, que en ser una pràctica englobada dins el turisme internacional, una regulació a nivell nacional resulta poc útil, ja que l'activitat involucra persones i organitzacions de diverses nacionalitats.

Una regulació internacional asseguraria una igualtat entre les diverses empreses, organitzacions i entitats, així com entre els seus voluntaris. Evitaria també buits legals en alguns dels països que permetessin l'existència de males pràctiques.

Cal remarcar també la necessitat de conscienciar els voluntaris i la societat en general perquè sigui més crítica a l'hora de seleccionar organitzacions amb qui col·laborar i projectes on ser més útils. Aquesta part és de gran importància, perquè una societat més crítica podria exigir també als governs unes mesures definitives que acabessin amb les desigualtats entre els països desenvolupats i els països en desenvolupament. Les ajudes econòmiques dels estats són una part minúscula del que es pot fer per a aquestes regions i, com s'ha dit anteriorment, gran part dels països que es van comprometre a donar un 0,7 % del seu PIB —quantitat ja de per si molt petita— donen una quantia molt inferior.

4.5. REFLEXIÓ

Dins el sector turístic hi ha una gran varietat de tipologies i activitats diverses. Cert és que el turisme de voluntariats no és l'únic àmbit on es poden detectar males pràctiques i que els perjudicis a les comunitats locals són molt freqüents. Altres exemples destacats són el turisme sexual o el turisme de safari, que són vistos amb ulls molt crítics pels danys que provoquen a les persones implicades o a la fauna de la regió, respectivament. Per tant, tot i que aquest treball es focalitza en els voluntariats internacionals, algunes de les millores proposades —com l'aplicació de manuals de bones pràctiques o una legislació internacional estricta— serien útils també en altres àmbits.

Després d'analitzar els efectes positius i negatius del turisme de voluntariats i les possibles pràctiques que es podrien adoptar per tal de millorar aquesta tipologia turística, cal fer una reflexió per adonar-se de com hauria de ser el futur d'aquests programes. L'objectiu és, per tant, fer que el turisme de voluntariats no sigui més perjudicial que beneficiós.

És ben cert que el turisme de voluntariats aporta beneficis a les comunitats locals. En el voluntari es produeix principalment un creixement personal basat en l'autoreflexió i la realització personal, així com un intercanvi cultural. Aquest últim benefici també el reben els habitants locals. A més, la regió es beneficia econòmicament d'aquesta pràctica amb la mà d'obra gratuïta dels voluntaris, les donacions i les activitats turístiques que aquests volen experimentar.

Convé ressaltar, però, que la majoria dels beneficis es podrien obtenir a través d'altres activitats. Per exemple, l'intercanvi cultural es podria rebre a través d'altres tipologies de turisme, tot i que aquestes haurien de ser pràctiques dins el turisme responsable i sostenible per no causar un impacte negatiu en les persones locals. D'altra banda, els recursos econòmics que reben com a donacions dels voluntaris no cal que vagin lligats a la pràctica del turisme de voluntariats, ja que les donacions es poden efectuar també sense formar part d'aquesta activitat.

Altrament, els perjudicis també són abundants i afecten diversos àmbits. Per part del voluntari, aquests possibles danys són més limitats i gran part d'ells es podrien donar també en altres tipologies turístiques. La gran despesa econòmica que suposen aquests programes, el sentiment d'imptència o decepció amb un mateix i la racionalització de la pobresa són perjudicis més específics d'aquest àmbit.

Això no obstant, els perjudicis a llarg termini els pateix principalment la regió o comunitat que acull els voluntaris. Projectes que es deixen a mitges o no s'adapten a les necessitats reals són la punta de l'iceberg, però amaguen problemes molt més profunds. Alguns d'aquests danys són la separació de famílies, l'explotació de menors, la reducció de llocs de treball o la dependència sobre l'arribada de voluntaris per tirar endavant els programes. El conjunt de perjudicis tractats durant aquest projecte provoca dificultats per a la comunitat en el seu desenvolupament i creixement. Per tant, si la pràctica no pateix canvis importants, les comunitats locals estan rebent uns danys innecessaris i que no es veuen suficientment compensats pels beneficis. En conseqüència, es pot advertir que en cas de no aplicar-se cap tipus de mesures per prevenir i evitar la realització de les males pràctiques exposades en apartats anteriors del treball, és evident que cal suprimir aquesta activitat. Aquesta és una reflexió expressada també per Chloé Sanguinetti durant l'entrevista realitzada. La cineasta afirma haver començat el seu viatge gravant voluntaris que explicaven la seva experiència i l'impacte que tenien en la comunitat local. Actualment però, i després de viatjar a projectes diversos, Sanguinetti expressa la seva incredulitat en el fet que el turisme de voluntariats pugui arribar a ser positiu.

Gràcies a aquesta entrevista i a la recerca realitzada, aquest projecte va fer un gir. La idea inicial de fer un manual de bones pràctiques es va veure truncada per la gran quantitat de perjudicis i per la falta d'un sistema d'aplicació obligatòria d'aquest tipus de manuals. El projecte de creació d'un document amb uns requisits i bones pràctiques a seguir per tal d'obtenir un turisme de voluntariats totalment ètic i responsable ja s'ha dut a terme a través del Forum Internacional del Voluntariat, però el problema va més enllà, ja que les males pràctiques segueixen existint i el manual no és d'obligat compliment.

Un altre punt que cal destacar és el fet de qualificar aquesta pràctica amb el nom de turisme. En el moment en què els voluntariats internacionals s'engloben dins l'àmbit turístic, passen a ser una activitat econòmica i, per tant, a perseguir el benefici econòmic. En el cas del turisme de voluntariats, la pràctica és una variant dels voluntariats a nivell local, que en principi no tenen un profit econòmic més que per als receptors de l'ajuda. Així i tot, amb els anys i veient la gran demanda que hi havia d'aquesta tipologia de viatges, moltes empreses van ser creades per fer d'intermediàries entre els projectes locals i els voluntaris potencials. Aquestes empreses busquen un benefici econòmic, que acaba restant-se del profit monetari que reben els projectes.

És cert però, que en ser una pràctica amb implicació de comunitats i grups socials vulnerables, s'observa amb una actitud més crítica els seus participants i les activitats que s'hi engloben. Com s'ha explicat anteriorment, pot ser molt perjudicial per a les comunitats receptores, així que cal mirar-lo amb actitud crítica i jutjar-ne també la seva motivació principal i bàsica. D'altra banda, però, pel fet de ser una activitat solidària, es veu com un acte poc respectuós qüestionar-ne l'eficàcia i es fa poc. Aquests perjudicis i l'actitud crítica queda amagada també sota les bones intencions i el convenciment que els voluntaris estan fent una bona acció. A la nostra cultura, que prové del cristianisme, així com a moltes d'altres, el fet d'ajudar els altres és un valor molt positiu. Per aquest motiu, formar part d'una acció amb aquest objectiu fa que es justifiquin altres actuacions no tant positives.

El principal motiu pel qual hi ha organitzacions que realitzen projectes en països en desenvolupament és per la desigualtat en els recursos dels països. Com s'ha explicat anteriorment, hi ha una clara diferència entre els països emissors i receptors de turisme de voluntariats, que es pot veure gràficament amb un mapa dividint els països que queden més al nord del planeta i els que queden més al sud. Aquesta divisió es remunta a l'època de la descolonització d'Àsia i Àfrica i es veu avui dia en aquesta desigualtat econòmica que s'ha mantingut des de llavors. Així doncs, des dels països rics s'ha vist la pobresa com un reclam i s'ha transformat aquesta en un producte turístic. Els països desenvolupats han vist com aprofitar allò que els països pobres tenen i convertir-ho en un negoci o una font de beneficis per a la seva societat.

Els projectes de les organitzacions, així com les seves ajudes econòmiques, tot i fer-se amb la millor de les intencions, suposen de manera indirecta evitar solucionar el problema real. A part de bloquejar el creixement i desenvolupament de les comunitats locals, és cert que també suposen una distracció de la manca d'implicació dels Estats. Els governs dels països d'on normalment provenen els voluntaris internacionals donen una ajuda econòmica molt petita als països en desenvolupament i això fa de distracció de la causa principal del problema, ja que es creu que l'ajuda ja és un gran esforç pels països rics. Aquesta ajuda, teòricament d'un 0,7 % del PIB, evidentment no acabarà amb la pobresa dels països receptors i, a més a més, suposa un percentatge molt baix dels pressupostos dels països desenvolupats. Encara que aquest percentatge fos més gran, és cert que el problema no se solucionaria, ja que se seguiria evitant afrontar la causa principal del problema.

Aquest origen del problema és la divisió desigual de la riquesa entre països. Per tal que hi hagi països més rics, hi ha d'haver països més pobres. Si tots els països tinguessin els mateixos recursos, aquesta distinció no hi seria i no faria falta crear organitzacions ni altres activitats per poder ajudar els països menys desenvolupats. Per tant, la solució a tota la pobresa seria un repartiment econòmic equitatiu. Tot i ser òbviament molt complicat i ser necessari un canvi social, polític i de tot el sistema actual, cal reflexionar sobre com s'està col·laborant a tapar aquest problema de manera indirecta a través del turisme de voluntariats.

Des dels països desenvolupats les organitzacions que actuen en països en desenvolupament es veuen com una eina per ajudar i, sí que és cert que aquesta és la seva intenció. De tota manera, aquestes organitzacions provoquen una imatge en la societat que els fa sentir que ja hi ha algú actuant per a les persones que ho necessiten i, per tant, els residents dels països rics no senten que sigui responsabilitat seva solucionar-ho. Per exemple, és cert que hi ha persones que fan una donació mensual o anual a una ONG i pensen que això és tot el que poden fer. Aquest conformisme fa que no es qüestionin l'origen real de la desigualtat entre països.

És possible que les motivacions dels voluntaris i el benefici personal que els suposa aquesta pràctica expliqui el perquè de la falta de crítica. Com ja s'ha explicat, tots els enquestats declaren haver experimentat un creixement personal durant la seva experiència de voluntariat. Aquest creixement personal és un dels beneficis principals que es rep per part dels voluntaris. Es poden considerar com a principals motivacions aprendre sobre una altra cultura, dins l'àmbit del turisme, i ajudar els altres, dins l'àmbit del voluntariat. Per tant, una de les motivacions és un benefici a nivell personal — conèixer una cultura— i l'altre, a primera vista, és un benefici aliè. Així i tot, després de parlar de la piràmide de Maslow, caldria veure si realment el benefici d'ajudar els altres, és per a la comunitat local o per al propi voluntari en forma de creixement personal o autorealització.

Cal conscienciar la societat perquè qüestioni més allò que és acceptat com a comunitat. Cal ser més crítics amb les pròpies accions i fer que aquestes siguin coherents amb els valors de cada persona. En el cas dels voluntariats internacionals, com a societat són vistos com una de les úniques maneres d'ajudar a comunitats que ho poden necessitar, com una activitat solidària inqüestionable, ja que les organitzacions fan el màxim amb els recursos que tenen. És cert, però, que com a éssers racionals no es pot deixar de qüestionar cap pràctica i que també cal veure'n la causa. Cal recordar que el poder de revertir aquesta situació no el tenen les organitzacions amb les donacions dels ciutadans i les escasses subvencions dels Estats. El poder està en tot moment en mans dels habitants dels països rics a través dels seus governs. Si la societat pressiona els governs per encaminar-se cap a un repartiment igualitari de la riquesa aquesta pràctica no seria necessària i no caldria qüestionar-la. De totes maneres, és el moment de preguntar-se si és això el que la societat vol, ja que suposaria un empobriment dels països desenvolupats. Potser és més senzill pensar que es fa tot el que es pot i que ja hi ha persones fent voluntariats i donacions per ajudar, que qüestionar-se qui és el responsable de la pobresa d'alguns països i com es podria solucionar. Perquè, estem preparats per perdre el nostre privilegi d'habitants de països rics?

5. CONCLUSIONS

Una vegada estudiat el tema i havent realitzat la part de reflexió del treball, cal valorar si s'ha obtingut la resposta a la pregunta principal i si s'han assolit els objectius plantejats. També cal reflexionar sobre les limitacions que han dificultat el treball i l'obtenció de resultats i com es podria continuar la recerca.

5.1. RESULTATS

Gràcies a l'elaboració de les dues grans seccions del treball —el marc teòric i el treball d'investigació— i a l'exploració dels efectes del turisme de voluntariats, així com de tot l'àmbit d'aquesta tipologia turística, es poden comparar els resultats amb els objectius plantejats inicialment:

- ✓ S'ha analitzat i posat en context la tipologia turística analitzada durant el treball —el turisme de voluntariats— que en l'àmbit d'aquest projecte s'engloba dins el turisme solidari. S'ha pogut demostrar que aquesta tipologia ha crescut molt en els últims anys a causa dels diversos canvis socials i en l'àmbit turístic. Pel que fa als voluntaris, s'ha pogut veure que les seves principals motivacions han estat viatjar i contribuir, tot i que aquesta segona també va força lligada a altres beneficis per al voluntari, com aprendre. Per acabar, s'ha cregut important per a l'objectiu del treball analitzar l'existència de legislació i de manuals de bones pràctiques i altres mètodes de regulació sobre el tema. D'aquesta manera, s'ha pogut veure la manca de legislació internacional en l'àmbit d'aquesta tipologia turística, així com de requisits obligatoris a seguir per part dels participants.
- ✓ S'han definit els diversos efectes, tant positius com negatius, del turisme de voluntariats. També s'ha posat èmfasi en les males pràctiques que causen aquests perjudicis i que són realitzades tant pels voluntaris com per les organitzacions i altres entitats sense gairebé ni adonar-se'n. D'aquesta manera, s'ha pogut veure que aquestes males pràctiques s'estenen en diversos àmbits, com l'ètica o la responsabilitat, i tenen impacte en els àmbits psicosocial, cultural i econòmic.
- ✓ S'ha realitzat una proposta de millores, basada parcialment en alguns mètodes ja aplicats en àmbits similars, com els manuals de bones pràctiques, les certificacions i els codis ètics. S'ha pogut afirmar que, per tal que es produeixi un canvi que ajudi a pal·liar els efectes negatius d'aquesta pràctica, és necessària una legislació o conveni internacional que exigeixi una sèrie de requisits als participants. La proposta consta de diverses condicions que caldria requerir a les organitzacions i entitats a l'hora de cooperar amb projectes o de captar voluntaris. Algunes de les més bàsiques són: cooperar amb projectes creats per locals, assegurar-se que el voluntari desenvolupa una tasca de suport i mai una totalment imprescindible o exigir una formació específica i una estada perllongada als voluntaris que tinguin contacte amb infants.
- ✓ S'han analitzat i posat en contraposició els diversos efectes presentats anteriorment i s'ha fet una reflexió per veure quins tenen més pes. Aquest pas ha portat a la conclusió que els perjudicis a llarg termini tenen uns efectes en la comunitat local que no es compensen amb els beneficis que reben.

Una vegada assolits els diversos objectius secundaris i en relació amb l'interrogant principal del treball sobre si és realment beneficiós el turisme de voluntariats, es pot concloure de la següent manera:

- ✓ El turisme de voluntariats sí que aporta certs beneficis, tant al voluntari com a la comunitat local, i són tant psicosocials i culturals com econòmics. El voluntari rep principalment efectes positius dins de l'àmbit psicosocial, com el creixement personal o la millora del seu currículum. D'altra banda, les persones locals es beneficien principalment econòmicament de l'experiència a través de la mà d'obra gratuïta, les donacions o la promoció turística per part dels voluntaris.
- ✓ Tot i tenir efectes beneficiosos i fer-se amb bones intencions, els efectes perjudicials del turisme de voluntariats són abundants i de gran impacte, principalment en les comunitats locals i, en molta menys importància, en el voluntari. A nivell del voluntari, aquests efectes negatius poden ser el cost elevat del viatge o un sentiment d'impotència. Altrament, els perjudicis que provoca aquesta tipologia turística en la comunitat local poden arribar a impedir-ne un desenvolupament i creixement reals. Alguns d'aquests efectes són l'ocupació de llocs de treball i formació de locals, la destrucció de mercats locals o el poc creixement empresarial per la falta de consum de serveis turístics.
- ✓ Posant en balanç tots els efectes, els perjudicis del turisme de voluntariats poden provocar problemes estructurals que dificultin molt el desenvolupament del país i el condemnin a viure sempre en situació de pobresa, mentre que els beneficis poden ser obtinguts a través d'altres projectes o mètodes.

Per tant, la realització del turisme de voluntariats aporta beneficis a les diverses parts implicades, però aquests podrien obtenir-se d'altres pràctiques i, d'aquesta manera, s'evitarien els perjudicis que aquesta tipologia provoca i que poden ser irreversibles. Per exemple, els beneficis econòmics que rep la comunitat poden obtenir-se a través de donacions, els efectes psicosocials del turista poden provenir també de voluntariats al seu propi país i l'intercanvi cultural es pot produir en altres tipologies turístiques. En canvi, perjudicis com la falta de formació de persones locals, l'ocupació de llocs de treball o la falta de creixement empresarial provoquen un empobriment de la comunitat local que causa una falta de despesa en activitats del dia a dia. Els habitants no tenen diners per gastar en habitatge, en compres... Per tant, el país mai arriba a reactivar-se per ell mateix i se l'acaba condemnant a viure de l'ajuda exterior.

Durant la reflexió final també s'ha obtingut una conclusió que no es va plantejar com a objectiu del treball, però que és important destacar:

- ✓ El turisme de voluntariats suposa una distracció del problema real que representa la distribució desigual de la pobresa, així com de les poques ganes dels països desenvolupats de canviar aquesta injustícia, tot sacrificant una part de la seva riquesa. Aquesta tipologia turística utilitza, a més a més, la pobresa de certes regions o països com a reclam turístic i juga amb la sensibilitat dels habitants dels països rics. A través d'aquesta pràctica, així com d'altres activitats dins l'àmbit de la cooperació internacional, al que es contribueix és a desviar l'atenció dels principals responsables i dels que poden ajudar a revertir aquesta desigualtat econòmica: els estats. Les organitzacions, per moltes accions i donacions que realitzin, mai tindran el poder i l'estructura per canviar aquesta situació. A part de contribuir al fet que els governs s'alliberin d'aquesta responsabilitat, les entitats que treballen en aquest camp serveixen perquè els residents dels països desenvolupats tinguin la consciència tranquil·la pensant que la seva participació en programes de voluntariats o les seves donacions són la seva contribució i el seu esforç per assolir un món millor.

5.2. LIMITACIONS

Durant la realització d'aquest treball s'han presentat diverses limitacions que han resultat en un gir complet del treball d'investigació, principalment. A l'inici, la part pràctica del treball havia de ser la creació d'un manual de bones pràctiques, però una vegada vistos els nombrosos perjudicis i havent fet l'entrevista a Chloé Sanguinetti, es va decidir fer un canvi estructural. En detectar l'existència d'altres manuals de bones pràctiques i la seva difícil aplicació per la falta de legislació sobre el tema, es va decidir realitzar un treball de reflexió i fer una recerca més intensa dels efectes, les males pràctiques i les possibles millores. L'objectiu va canviar de descobrir com millorar el turisme de voluntariats a veure si aquest és realment beneficiós i quin n'hauria de ser el futur. De totes maneres, no s'ha volgut abandonar el primer objectiu i s'han proposat millores que caldria aplicar si no es volgués renunciar a aquesta pràctica.

La realització d'enquestes era una font important d'informació per a la descripció del perfil i les motivacions del voluntari. A l'hora de realitzar-la es va fer molt difícil obtenir un gran nombre de respostes finalment vint-i-vuit persones van participar-hi. Per aquest motiu, aquestes dades es van haver d'utilitzar com a suport i informació complementària, però no com a font d'informació principal.

A l'hora de buscar les definicions per realitzar la primera part del marc teòric es va detectar una falta d'informació sobre el tema. Inicialment, es va observar una manca de definicions —principalment del turisme solidari i el turisme de voluntariats— d'organismes oficials com l'OMT. Aquesta falta d'informació va suposar també un problema a l'hora d'obtenir dades estadístiques i econòmiques, a nivell nacional i internacional. Fruit d'aquesta dificultat, es va poder detectar una falta de transparència que complica l'anàlisi en profunditat del turisme de voluntariats.

Finalment, la crisi sanitària del covid-19 i les seves conseqüències van dificultar també la realització del treball: moltes agències no treballaven o no responien els missatges durant aquest període, així que no es va obtenir el nombre d'entrevistes desitjat, i les entrevistes es van haver de fer de forma telemàtica, entre altres efectes.

5.3. FUTURA RECERCA

Per tal de poder realitzar una recerca amb més profunditat en estudis futurs, seria important ampliar la informació donada en aquest treball:

- ✓ Caldria obtenir més dades estadístiques, concretament del turisme de voluntariats, per tal de poder fer-se un retrat més exacte del perfil del turista i de les organitzacions i intermediaris.
- ✓ Seria útil, també, poder veure quins són aquells països més implicats —tant com a emissors com a receptors— i analitzar-ne la legislació específica de cadascun.
- ✓ Caldria realitzar una enquesta de manera més extensa i a nivell internacional per poder veure també si el perfil de voluntaris observat és igual a nivell internacional o varia.
- ✓ També es podrien fer més entrevistes a grans organitzacions per veure altres perfils i motivacions que no siguin només les d'ONGs locals o nacionals.

Seria interessant poder dividir els efectes, tant negatius com positius, segons la tipologia dels programes que els provoquen. D'aquesta manera podria observar-se quins són els programes més perjudicials i estudiar-se com regular-los i millorar-los.

D'altra banda, es podria realitzar un estudi per a la creació d'una plataforma internacional. Aquesta hauria de reunir diferents institucions dels països implicats —tant emissors com receptors— i regular les males pràctiques. Seria important, també, perquè facilitaria l'obtenció d'estadístiques, ja que també funcionaria com a banc de dades.

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AECID. (2020). Buscador de ONGD inscrites en el Registro. Recuperat de <https://www.aecid.es/ES/Paginas/La%20AECID/Nuestros%20Socios/ONGD/Registro/Buscador.aspx>
- Aldea Yanapay. (s.d.). Recuperat de <http://aldeayanapay.org/hola/>
- Arai, S. M. (2000). Typology Of Volunteers For A Changing Sociopolitical Context: The Impact On Social Capital, Citizenship And Civil Society. *Loisir et Société*, 23(2), 327-352. DOI: [10.1080/07053436.2000.10707534](https://doi.org/10.1080/07053436.2000.10707534)
- Basílio, P. A. (2010). *Turismo de Voluntariado: a perspectiva do Voluntariado no Turismo*. (Treball de Fi de Màster, Universidade da Beira Interior, Portugal). Recuperat de <https://ubibliorum.ubi.pt/bitstream/10400.6/2827/1/Turismo%20de%20Voluntariado%20-%20a%20perspectiva%20do%20Voluntariado%20no%20T.pdf>
- Cape Town Declaration on Responsible Tourism: Cape Town Conference on Responsible Tourism in Destinations. (2002). Recuperat de <https://responsibletourismpartnership.org/cape-town-declaration-on-responsible-tourism/>
- Cole, T. (2012, 21 de març). The white-savior industrial complex. *The Atlantic*. Recuperat de <https://www.theatlantic.com/international/archive/2012/03/the-white-savior-industrial-complex/254843/>
- Confederación Española de Aulas de Tercera Edad. (2017). Recuperat de <http://ceate.es/>
- Cooperación española. (s.d.). *V Plan Director 2018-2021*. Recuperat de <https://www.cooperacionespanola.es/es/v-plan-director-2018-2021>
- Cooperating Volunteers. (s.d.). *Voluntariado internacional con Cooperating Volunteers*. Recuperat de <https://www.cooperatingvolunteers.com/>
- Cooperatour. (2020). Recuperat de <https://www.cooperatour.org/>
- Dictamen del Comité Económico y Social Europeo sobre El voluntariado, su papel en la sociedad europea y su impacto, *OJ C 325 § 46 a 52 (2006)*.
- Elliott, D. (2013). *Condé Nast Traveler: Giving back: A special report on volunteer vacations*. Recuperat de <https://www.cntraveler.com/stories/2013-01-15/volunteer-vacations-rewards-risks>
- Entreculturas. (s.d.). *Entreculturas: ONG jesuita para la educación y el desarrollo*. Recuperat de <https://www.entreculturas.org/es/home>
- Europa Press. (2010, setembre 28). El turismo solidario crece a un ritmo del 20% anual entre los viajeros europeos, según la OMT. *Europa Press*. Recuperat de <https://m.europapress.es/epsocial/responsables/noticia-turismo-solidario-crece-ritmo-20-anual-viajeros-europeos-omt-20100928135716.html>
- Eurostat. (13 de maig, 2020). *Official development assistance as share of gross national income* [Base de dades]. Recuperat de https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_17_10/default/table?lang=en
- Feldman, R. S. (2001). *Comprender a psicologia* (5a ed.). Lisboa: McGraw Hill.

- Forum. (2020). *Forum launches Global Standard for Volunteering for Development*. Recuperat de <https://forum-ids.org/news/forum-launches-the-global-standard-for-volunteering-for-development/>
- Fundación Codespa. (s.d.). Recuperat de <https://www.codespa.org/>
- Fundación jóvenes y desarrollo. (s.d.). *Jóvenes y desarrollo: Educar hoy es ayudar para siempre*. Recuperat de <https://www.jovenesydesarrollo.org/>
- Guzmán, T. J. L. G., de la Torre, G. M. V., & Navarro, A. M. (2007). Turismo solidario. Una perspectiva desde la Unión Europea. *Gestión turística*, (8), 85-104. Recuperat de <https://www.redalyc.org/pdf/2233/223314983007.pdf>
- Hosteltur. (2010). *Hosteltur. El turismo solidario aumenta anualmente un 20%*. Recuperat de https://www.hosteltur.com/71089_turismo-solidario-aumenta-anualmente-20.html
- InteRed. (s.d.). *InteRed: Por una educación transformadora*. Recuperat de <https://www.intered.org/es>
- Kuskaya Barcelona. (s.d.). Recuperat de <https://kuskayabarcelona.com/>
- Ley 45/2015, de 14 de octubre, de voluntariado, BOE 247 § 95764 a 95784 (2015).
- Ley 23/1998, de 7 de julio, de Cooperación Internacional para el Desarrollo, BOE 162 § 22755 a 22765 (1998).
- Lima, S. (2018). Turismo y voluntariado en la cooperación internacional al desarrollo. *Responsabilidad Social de la Empresa*, 37. Recuperat de https://plataformavoluntariado.org/wp-content/uploads/2019/09/rse_n28_2turismovoluntario_slima-1.pdf
- Llei 25/2015, del 30 de juliol, del voluntariat i de foment de l'associacionisme, DOGC 6930 § 8 a 24 (2015).
- Llei 26/2001, de 31 de desembre, de cooperació al desenvolupament, DOGC 3551 § 454 a 461 (2002).
- Lyons, K. D., & Wearing, S. (Eds.). (2008). *Journeys of discovery in volunteer tourism: International case study perspectives*. Recuperat de [https://books.google.es/books?id=V5Styu7eZUoC&lpg=PR5&ots=jjWc7dAndJ&dq=Lyons%20%26%20Wearing%20\(2008\)&lr&hl=ca&pg=PR5#v=onepage&q=Lyons%20%26%20Wearing%20\(2008\)&f=false](https://books.google.es/books?id=V5Styu7eZUoC&lpg=PR5&ots=jjWc7dAndJ&dq=Lyons%20%26%20Wearing%20(2008)&lr&hl=ca&pg=PR5#v=onepage&q=Lyons%20%26%20Wearing%20(2008)&f=false)
- McIntosh, A. J., & Zahra, A. (2007). A cultural encounter through volunteer tourism: Towards the ideals of sustainable tourism?. *Journal of sustainable tourism*, 15(5), 541-556. Doi: [10.2167/jost701.0](https://doi.org/10.2167/jost701.0)
- Mesa nacional de sustentabilidad turística. (s.d.). *Chile por un turismo sustentable*. Recuperat de <http://www.chilesustentable.travel/>
- Meseguer, M. (2018, juliol 22). 'Yes We Help': sin proyectos y con cientos de voluntarios 'colgados' en Ghana y Sri Lanka. *La Vanguardia*. Recuperat de <https://www.lavanguardia.com/vida/20180722/451039937974/yes-we-help-sin-proyectos-cientos-voluntarios-colgados-ghana-sri-lanka.html>

- Mohamud, O. (2013, febrer 13). Beware the 'voluntourists' doing good. *The Guardian*. Recuperat de <https://www.theguardian.com/world/2013/feb/13/beware-voluntourists-doing-good>
- Ong, F., Lockstone-Binney, L., King, B., Smith, K. A. (2014). The future of volunteer tourism in the Asia-Pacific region: Alternative prospects. *Journal of Travel Research*, 53(6), 680-692. Doi: [10.1177/0047287514532365](https://doi.org/10.1177/0047287514532365)
- Ooi, N., Laing, J. H. (2010). Backpacker tourism: sustainable and purposeful? Investigating the overlap between backpacker tourism and volunteer tourism motivations. *Journal of Sustainable Tourism*, 18(2), 191-206. Recuperat de <https://www.researchgate.net/publication/249023759>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (s.d.). *Acerca de la OCDE*. Recuperat de <https://www.oecd.org/acerca/>
- Ostelea. (2020). *Ostelea. Turismo solidario: Una experiencia que va más allá del ocio*. Recuperat de <https://www.ostelea.com/actualidad/blog-turismo/turismo-solidario-una-experiencia-que-va-mas-alla-del-ocio>
- Oxfam Intermón. (s.d.). *Oxfam Intermón. ¿Qué tipos de voluntariado existen?*. Recuperat de <https://blog.oxfamintermon.org/que-tipos-de-voluntariado-existen/>
- Paternalisme. (1988). A Gran enciclopèdia catalana. Recuperat de <https://www.enciclopedia.cat/ec-gec-0130178.xml>
- Pitrelli, M. (2012, febrer 3). Orphanage tourism: help or hindrance?. *The Telegraph*. Recuperat de <https://www.telegraph.co.uk/expat/expatlife/9055213/Orphanage-tourism-help-or-hindrance.html>
- Plataforma del Voluntariado de España. (2000). *Código ético de las organizaciones de voluntariado*. Recuperat de <https://plataformavoluntariado.org/wp-content/uploads/2018/10/codigo-etico-de-las-organizaciones-de-voluntariado.pdf>
- Plataforma del Voluntariado de España. (2019). *Así somos en 2018: retrato del voluntariado en España*. Recuperat de <https://plataformavoluntariado.org/wp-content/uploads/2019/05/asi-somos-2018.pdf>
- Portal de América. (2011). *Portal de América. Volunturismo: una tendencia en alza*. Recuperat de <https://www.portaldeamerica.com/index.php/pda/destinos/item/5848-volunturismo-una-tendencia-en-alza>
- Prado, J. del. (1998). La división norte-sur en las relaciones internacionales. *Agenda Internacional*, 5(11), 23-34. Recuperat de <http://revistas.pucp.edu.pe/index.php/agendainternacional/article/view/7202>
- Psico-Ajuda. (2007). *La pirámide de Maslow – Teoría de las necesidades*. Recuperat de <https://www.psico-ajuda.cat/blog/2007/12/la-piramide-de-maslow-teoria-de-las-necesitats/>
- Radi-Aid. (s.d.). *How to communicate the world: A social media guide for volunteers and travellers*. Recuperat de <https://www.radiaid.com/social-media-guide>
- Raymond, E. M., & Hall, C. M. (2008). The development of cross-cultural (mis) understanding through volunteer tourism. *Journal of sustainable tourism*, 16(5), 530-543. Doi: [10.1080/09669580802159610](https://doi.org/10.1080/09669580802159610)

- Real Decreto 1445/1982, de 25 de junio, por el que se regulan diversas medidas de fomento del empleo, BOE 156 § 17896 a 17900 (1982).
- Real Decreto 519/2006, de 28 de abril, por el que se establece el Estatuto de cooperantes, BOE 114 § 18492 a 18497 (2006).
- Secretaría de Estado de Turismo. (2020). *Calidad Turística Española*. Recuperat de <http://www.calidadturistica.es/>
- Servicio de Estadística de la Secretaría General de Cooperación Internacional para el Desarrollo. (2014). *Seguimiento AOD 2014*. Recuperat de https://www.cooperacionespanola.es/sites/default/files/seguiamiento_aod_2014_cooperacion_espandola_3.pdf
- Sin, H. L. (2009). Volunteer tourism—“involve me and I will learn”?. *Annals of tourism research*, 36(3), 480-501. Recuperat de <https://www.researchgate.net/publication/248500796>
- Sin, H. L. (2010). Who are we responsible to? Locals’ tales of volunteer tourism. *Geoforum*, 41(6), 983-992. Doi: [10.1016/j.geoforum.2010.08.007](https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2010.08.007)
- Sistema Integral de Calidad Turística En Destinos. (s.d.). *¿Qué es el SICTED?*. Recuperat de <https://www.calidaddestino.es/Contenidos/InformacionGeneral.aspx>
- Souza, P. B., Barcelos, A. M. N. i Lamas, S. A. (2018). Turismo e voluntariado: a busca pela compreensão do volunturismo. *Revista Brasileira De Ecoturismo*, (11), 32-46. Doi: <https://doi.org/10.34024/rbecotur.2018.v11.6619>
- TEDx Talks. (2012, agost 15). What’s wrong with volunteer travel?: Daniela Papi at TEDxOxbridge. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=oYWI6Wz2NB8&t=208s>
- The Voluntourist. (s.d.). *The Voluntourist Documentary: Is voluntourism doing more harm than good?*. Recuperat de <http://the-voluntourist.com/>
- The Voluntourist. (2015, setembre 10). *Documentary ‘The Voluntourist’: Is voluntourism doing more harm than good?*. [Vídeo]. Recuperat de <https://www.youtube.com/watch?v=E16iOaAP4SQ&t=153s>
- United Nations Development Programme. (s.d.). *UN Volunteers*. Recuperat de <https://www.unv.org/>
- United Nations Environment Programme. Division of Technology, & Economics. (2005). *Making tourism more sustainable: A guide for policy makers*. World Tourism Organization Publications. Recuperat de <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8741>
- UNWTO. (s.d.). *UNWTO.Volunteers Corps: Volunteers in action!* Recuperat de <https://www.unwto.org/unwto-volunteers-action>
- Universitat Politècnica de Catalunya. (s.d.). *Associació d’Universitaris per a la Cooperació*. Recuperat de <https://aucoop.upc.edu/ca>
- Villadiego, L. (2018, setembre 8). El turismo fabrica “falsos huérfanos” en Camboya. *Eldiario.es*. Recuperat de https://www.eldiario.es/desalambre/negocio-turismo-orfanatos-Camboya_0_300970104.html

- Voluntarism. (s.d.). A *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (10a ed.). Recuperat de <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/voluntarism?q=voluntarism>
- Voluntourism. (s.d.). A *Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus*. Recuperat de <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/voluntourism>
- Voluntourism. (s.d.). A *Oxford Advanced Learner's Dictionary* (10a ed.). Recuperat de <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/voluntourism?q=voluntourism>
- Wearing, S. (2001). *Volunteer tourism: Experiences that make a difference*. Recuperat de <https://books.google.es/books?id=6VRrdFoCCDwC&pg=PR8&ots=gx9sRLfHn2&dq=Volunteer%20Tourism%3A%20Experiences%20That%20Make%20a%20Difference&lr&hl=ca&pg=PR8#v=onepage&q=Volunteer%20Tourism:%20Experiences%20That%20Make%20a%20Difference&f=false>
- Wearing, S., & McGehee, N. G. (2013). Volunteer tourism: A review. *Tourism management*, 38, 120-130. Doi: [10.1016/j.tourman.2013.03.002](https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.03.002)
- Wearing, S., & Neil, J. (1999). *Ecotourism: Impacts, potentials and possibilities?*. Recuperat de <https://books.google.es/books?id=COM3rtRN2fMC&pg=PR1&ots=l2GetCvh9f&dq=Ecotourism%3A%20Impacts%20C%20potentials%20and%20possibilities%3F&lr&hl=ca&pg=PR1#v=onepage&q=Ecotourism:%20Impacts,%20potentials%20and%20possibilities?&f=false>